

POLITIKAI KONFORMITÁS ÉS IFJÚSÁG
SZOCIÁLPEDAGÓGIAI ASPEKTUSBÓL

Tartalomjegyzék

Bevezetés	2
I. Elméleti háttér	5
II. Aktuális vélekedés	14
Az új rendszer ifjai	15
III. A politikai konformitás színterei	18
Család	18
Társas közeg	19
Társadalmi szint, média	20
Fejlődést gátló tényezők	21
IV. Kérdőíves kutatás	25
V. Az „ifjú” szociálpedagógia és a politika	37
VI. Összefoglalás – Mit tehetünk?	44
Miért pont a fiatalok?	44
A szakmában	45
Magánemberként	46
Irodalomjegyzék	50
Mellékletek	53

„Csak azért mert nem érdekel a politika, nem jelenti azt,
hogy nem vagy érdekelt a politikában.”

(Periklész)

Dolgozatomban a mai magyar fiatalság, kiemelten a jogilag felnőtt, egyetemista korú vagy idősebb ifjak politikai érdeklődését, befolyásoltságát tárgyalom. A téma aktualitását mi sem igazolja jobban, mint a két évvel ezelőtti egyezkedés az egyetemi keretszámok ügyében, az idei három választás és a jelenlegi internetadós botrány, amelyben már minden kortársam érintett. A felfokozott közhangulat, a hirdetések tömkelege, ami elkerülhetetlenül a szemünk elé tárul nap mint nap, és esetleges beszélgetések, ahol előbb-utóbb felmerült a politika témája. Ezek mind indokolják, hogy megismerjük az új fiatal felnőttek véleményét, elveit, nézeteit. Sajnos ismereteim és tapasztalataim alapján maga a politika sem foglalkozik az ifjúsági szféra érdekeltiségével (legalábbis nem eleget), „a felnőtt társadalom eltávolodott tőlük, és nem is törekszik a velük való kommunikációra”¹, a megszólítások nagyja leginkább a nyugdíjasok és a már régóta munkavállalók felé hangzik, akik jártasabbak ezen a színtéren. Ám ez nem jelenti azt, hogy ne lenne véleményünk, akár ötleteink, így beleszólásunk is a közéleti eseményekbe, döntésekbe.

A dolgozatom jellegét tekintve egyéni, szubjektív megfigyelésekre és a már ismeretes szakirodalomra alapul az eddigi és saját kutatások bázisát kibővítve. Nem kívánok konkrét politikai programokba, pártok életébe, politikai személyek történeteibe, bulvárhírek elemzésébe bocsátkozni. Elemzésem általános természetű, a fiatalság egyszerre aktuális és általános nézeteit vizsgálja. Amennyire a helyzet engedi, a leginkább releváns és univerzális következtetéseket vonom le, melyek a jelenkori magyar ifjúságra vonatkoztathatók. Természetesen nem lehet kizárni a pillanatnyi érzéseket sem, ugyanis a jelenlegi felfokozott politikai hangulatban és az információs társadalom eredményeként rengeteg újdonsághoz, friss tartalomhoz juthatunk hozzá, melyek mind befolyásolják a pillanatnyi és általános tudati és érzelmi állapotokat.

Mindezek mellett egy olyan szerepet is kívánok képviselni, melyben hangot, mintát adok a kortársaimról, kortársaimnak és mindenki másnak a politika témájában. Ezt azért is érzem szívügyemnek, mert észrevételeim szerint nem igazán akarja a politika beengedni a fiatalságot semmilyen képviseleti vagy érdemi pozícióba, sőt, a véleményünkre sem kíváncsi túlzottan. Mi több, társadalmi szinten a már meglévő kétoldalú ország-szemléletet szintúgy minden eddiginél erősebben széthúzóznak találom. A téma igen kényes, sokaknak kellemetlen lehet, ezért is kell szót ejteni minden mozzanatáról, ami tőlünk, fiataloktól ered, hogy ne az elzárkózás és a kirekesztés jellemezze a későbbi közszemléletet mind az ifjúság, mind a politika

oldaláról. Valamint azért tartom fontosnak ezt a szerepvállalást, mert ha a politika kívül esik az ifjúság érdeklődési körén, előbb-utóbb nem lesz, aki aktívan foglalkozzon a problémákkal, amit a demokratikus társadalom szenved el.

Vizsgálatom arra a rendkívül fontos szempontra ugyancsak kitér, melyben a generációk közötti kapcsolati minőségé a főszerep, melyet szintűgy romlani látok. Idősek és fiatalok, nagyszülők, szülők, gyermekek és unokák, mindnyájuknak mások és másféleképp jelennek meg a közügyek, ezért fontos, hogy értsük, megértsük és elfogadjuk ezeket a különbözőségeket, melyek mellett szintén nem lehet elmenni, tárgyalásuk roppant módon szükségszerű.

Azon kívül, hogy a fiatalság képviselésében nyilatkozom, szociálpedagógusként szakmámban ugyancsak felettébb indokolt a kérdést megvitatnunk. A szociális szféra sosem volt a hatalom által kiemelt vagy leginkább támogatott hely a közügyek kezelésében, sem anyagilag, sem szakmailag, társadalmi szinten hasonlóképp. Továbbá jön a felnövekvő generáció a szakmába, megannyi szociálpedagógus, szociális munkás, ápoló, gondozó, akiknek ez a problémakör óriási jelentőséggel bír. Az intézmények többsége állami működtetésű, ezért mindig az aktuális politikai hatalom irgalmára lesznek bízva. Mindemellett a szakmára gyakorolt hatások befolyásolhatják a kliensek életét is, akik mint tudjuk minden korosztályból és társadalmi rétegből kikerülhetnek, legyen szó idősekről, gyermekekről, nevelőszülőkről, hajléktalanokról, egyedülálló anyákról. Ezek miatt érdemes rávilágítani, hogyan látják a kortársaim az eddigi gyakorlati és későbbi főállású munkát e területen a már régóta dolgozók észrevételeit figyelembe véve.

Ugyanakkor objektív nézőpontból szeretném kiegészíteni, bővíteni a szociálpedagógia mint tudomány ezen területét, ugyanis a szakmában e kérdéskör elég szegényes, kevésbé vizsgált kategória, így a szakirodalom és kutatási pldatár bővítése elkerülhetetlen, módfelett indokolt. A politika, az ifjúság és a konformitás területei multidiszciplináris jellegük miatt valamennyi tudományterületen kiforrott tudástárral, felmérésekkel rendelkeznek, legyen szó jogtudományról, politológiáról, szociológiáról, pszichológiáról, egyéb társadalomtudományról, ezek ötvözetéről, ám a szociálpedagógiai vonatkozások elmaradni látszódnak.

Hipotézisem az alábbi előzetes feltételezéseket takarja. Meglátásom szerint a mai magyar ifjúság közömbös a politikával való aktív részvétel kapcsán, vagy ha részt is vesz a közügyekben, sokuk a szélsőségek irányával szimpatizál, kategorizálódik, elfogulttá válik politikai kérdésekben. De egyezésként úgy látom, a közömbös és a tevékeny fiatalok is igen tájékozatlanok a témában. Továbbá, ha erősödne a generációk közti kapcsolat mikro-közösségekben, és a politika háza táján több fiatal szereplő tevékenykedne, többen

foglalkoznának politikával, és a generációk közötti szakadék eltűnne, csökkenne. A családban ritkán jelenik meg a problémakör, vagy nem kellő mértékben, megfelelő minőségben, céllal. A fiatalok inkább kortársaikkal, barátaikkal vitatják meg a témát, és interneten informálódnak. Ezeket a fenti feltevéseimet szeretném bizonyítani dolgozatomban saját megfigyeléseimen kívül a már meglévő friss kutatások feltárása mellett saját kérdőíves vizsgálatommal, a téma egyéni, emocionális jellegét és a szociálpedagógiára vonatkoztatott szerepét pedig mély- és narratív interjúkkal kutatom. A szakmát illetően pedig előfeltételezésem, hogy a fiatal leendő szociálpedagógusok elzárkóznak és próbálnak politikailag semlegesek maradni, a korosabb szakemberek pedig ennek a területnek a kérdésére, nevelésére nem fordítanak kellő figyelmet, hogy átadják politikai tapasztalataikat az új generáció szociális dolgozóinak.

I. FEJEZET

Elméleti háttér

Először is, mielőtt még bármilyen konkrét elemzésbe kezdenék, mindenképpen ajánlatos a téma fogalmainak tisztázása. Kezdve a „politika” kifejezéssel, mely hétköznapijaink szóhasználatában gyakran előfordul, természetes velejárója a mindennapoknak, azt gondolhatnánk, hogy miért kell egy ilyen triviális, magától értetődő szót megmagyarázni. Úgy vélem, lényeges látnunk a fogalom eredetét, kezdeti jelentését, hogyan állunk ahhoz képest a mai használatban. Keletkezése Arisztotelészről származtatható, mégpedig a „Politika” című művéből, melyben 158 polisz (görög városállam) alkotmányát tanulmányozta. Jelentésében „közélet”, „közügy”, mely szavakat ma is használunk szinonimájaként. Angolszász változatú „politics” értelmezés után, mely a pártélet, választások és érdekszervezetek egységét öleli fel, a „policy” kifejezést emelném ki, mely az „irányelvek” fogalmaként fordítható le, és a politika tartalmi oldalát vizsgálja, célkitűzések és megvalósításának folyamatait takarja.² Magyar használatban leginkább a „cégpolitika” szóösszetétel a leggyakoribb, de kétségtől szerez a vizsgált fogalom ennek egyik tagjaként. Harmadik megfelelőjeként az angol „polity” jelentését (állam- és kormányzati formák típusai)³ a téma okán nem elemzem (habár mint később látható, a demokrácia mellett a diktatúra fogalma is megjelenik tanulmányomban). Vessük össze az előbbi (politika) tartalmát a mai általános értelmezéssel. Ha valaki száját ma elhagyja a „politika” szó, legtöbbször (köztük magam is) egy olyan képet látnak maguk előtt, ahol a parlamentben szólítják a képviselőket, egy miniszter szónokol egy színpadon, pártok logója, plakátjaik és kampányszövegeik vetődik fel. Az előbbi két értelmezés szerinti irányelvek rendszere, közéleti szabályozó forma ennek a képnek csak halovány foltja. Nem egy városfejlesztési látkép, nem egy tárgyaló, intézkedő jogász, közigazdász, még csak nem is igazán szakemberek jelennek meg fantáziánkban. A politika tapasztalataim szerint összemosódik a „politikus” jelenlétével, így a politika egy olyan közeggé alakult a köztudatban, ahol a politikusok tevékenykednek, a fogalom a politikusok összességévé vált. A politikus mint személy, pedig már egy önálló meghatározás, ahol ő nem egy szakember, tehát nem közigazdász, pénzügyi szakember, jogász, stb., hanem az ember, aki a politikával foglalkozik, politizál. Természetesen politizálhat bárki, itt aktív, főállásban tevékenykedőkre irányul az elképzelés. Ugyanilyen asszociációs „hiba” a fogalmat bevetve a politika szó elsődleges jelentésén belül kizárólag pártpolitikára gondolni. A kifejezés után számtalan illető hozakodik elő azonnal pártok életének aktuális eseményeivel, döntéseivel, híreivel. Alábbi kutatásaimban

(interjúk, kérdőív) alátámasztására vagy megcáfolására nyerek bizonyítékot, ám előjáróban merem állítani, hogy ez a probléma ugyancsak jelentős mértékű, általános jellegű.

Látni vélhető, hogy a mai viszonylat messze eltér az ókori gyökerétől, csak töredékében maradt meg eredeti jelentése, használata. Ilyen mértékig „túlelemezve” furcsának hathat ezen evidens fogalom meghatározása, mégis tudomásul kell venni a köztudatban élő hiedelmeket, képzeteket, ugyanis ha már közügyekről beszélünk, a „köz”, a nép szemléletmódjának számításba vétele elengedhetetlen.

Ha már a közhiedelmekről esett szó, javallott kitérni a politikával, politikusokkal összekötött általános tévhitekhez. Szintén saját személyes meglátásaimmal vázolnám ezt fel, ahol nem csak a dolgozathoz való kutatás alkalmával szerzett tapasztalatokat osztanám meg, hanem életem során mélyre elraktározódott élményeket, megfigyeléseket. Itt nem csak az ifjúság képzeletében élő eszményeket említeném meg, a téves gondolatok kortól függetlenül élnek embertársainkban. Elsőként a politika általános jellegére vonatkozóan vélt közhiedelmet, miszerint a politika „igazságszolgáltatás”. Fogalmilag nem feltétlenül tűnhet helytállónak ez első olvasatra mint általános tévhit, joggal gondolhatnánk, hogy ugyan ki hiszi ezt a közügyekben tevékenykedőkről és annak rendszeréről. Az igazságszolgáltatást témától függetlenül leginkább a rendőrség intézményhálójához, a joghoz, bíróságokhoz kötjük. Miért is tartom akkor talán a legnyomósabb hiedelemnek? Gondoljunk csak bele! Közvetlen kérdésünkre senki nem állítana elénk a „mi a politika?” kérdésre ezzel a válasszal, hogy „igazságszolgáltatás”. Így senki nem hivatkozik rá. Viszont a politika maga is egy általános jellegű fogalom, ahogy a definíciója is mutatta: közügyek, irányelvek rendszere. Tehát széleskörűen, elméleti síkon mindenre kiterjedő. Ha viszont megnézünk bármilyen konkrét példát, valóban sokan várják a politikától az „igazságtételt”. Elég csak a választások eseményeire gondolnunk. Túlnyomó többségében a nép újfent csalódik, ezért valaki mástól várja életének jobbá tételét, az jogos igazságot, igazságos irányítást, döntéseket. Senki nem szeretne rosszabbul élni, és nem is érdekelnék meg, legalábbis saját életéről nyilvánvalóan mindenki ezt gondolja. Ha egy vállalkozó egy üzletet nyit, és kirabolják azt, elvárható, hogy a politika tegyen valamit az igazság nevében. Részben érthető az asszociáció, mert ilyen esetekben ott egy büntetőtörvénykönyv, ami szerint cselekedni lehet és kell is. Ám ez a jog hatásköre, ami a politikának egy *eszköze*, természetesen *feladata* is. Így mondhatjuk, hogy a politika a jog eszközének segítségével irányíthatja az ilyen fajta közügyeket. Felmerülhet a jogos kérdés: ha a jog szolgáltatja az igazságot, amit a politikai hatalom alkalmaz, egymás alá- és fölérendeltségükből következően miért ne tekinthetnénk mindkettőt igazságszolgáltatásnak?

Nos, a válasz egyszerű. A jog sem igazságszolgáltatás. Bármennyire ez volt a jogrendszer megalkotásakor a cél, korántsem makulátlan az eredmény. Egyrészt számolnunk kell azzal, hogy egyetemes igazság nem létezik, ezért a probléma nem vehető „fekete vagy fehér” ítéletként, a helyzet ennél jóval árnyaltabb. Mi több, a jogi felelősök által megalkotott törvények, rendeletek ma sem képesek lefedni minden esetet, legyen szó akármilyen nemzetiségű alkotmányról, jogrendszerről, államformáról. Másrészt számba vehetjük a józanész által diktált legkézenfekvőbb tényt, hogy ami megtörténik, arról csak az ott jelenlévők tudhatják a valódi igazságot. Tehát a jogilag elismert igazság és a valóban megtörtént események nem feltétlenül fedik egymást. Végso konklúzióként kijelenthetjük, hogy a politikának *feladata* (lenne) a valódi igazságot feltáró vagy ahhoz közelálló, humánus állapotot kifejező, és ezek alapján intézkedéseket foganatosító jogi eszközeihez nyúlni, és irányítani azokat a rend, fejlődés elveit szem előtt tartva. De önmaga nem igazságszolgáltatás. Ha részben az is lenne idealisztikus eszmét követve, a politikának több szegmense van, ahogy korábban említettem, minden közügyre kiterjed, nem csak erre az egy pontjára.

Újabb szorosan ehhez köthető téveszme az általam „messiás-effektusnak” titulált jelenség. Ez leginkább a már korábban említett választási eseményekhez köthető, és az ugyancsak felvetett aktuális politikai hatalomban való csalódás eredményezi. Név szerint a szélsőségesen rossz (vagy annak vélt) helyzetben sokakat elvakít a jelenlegi vezetők iránt érzett ellenszenv, és elfelejtik szem előtt tartani, hogy milyen rendszerben élünk. A demokrácia mindig is a kormányzó testület és az ellenzék kettősségét tartalmazta. A kormányon lévők célja, hogy megtartsák hatalmi pozíciójukat, az ellenzéké pedig, hogy megszerezze azt. Így a végeredmény egy ellentétes érdekű harc, folyamatos és nem építő jellegű konfliktushalmaz lesz. A hatalom megszerzéséért pedig az ember sok mindenre képes. Ahogy Nietzsche közismert mondása tartja: „nem a nyomor, nem a mohóság, (...) hanem a hatalom szeretete az emberek démona.” Ezért egy különösen siralmas állapotban az épp ellenzékben lévőknek ez a helyzet előnyére válhat. Ahogy történt ez hazánkban is nem egyszer (2002, 2010). Rengetegen elfelejteneek viszont a nagy utálatérzés közepette nagyjából minden más körülményt. Csak a jelen számít, most és azonnal változzon valami a hatalmi szférában, mert ez, ahogy van, így nem mehet tovább. Csak jöjjön a másik daliás lovag, a megmentő, aki legyőzi a tűzokádó sárkányt. Pedig lehet, hogy nem olyan régen még, az a lovag is sárkány volt, aki most csak felvette fényes páncélját, amire valószínűleg szüksége sem lesz, miután eltüntette a színről a szóban forgó szörnyeteget. Ez azért probléma, mert ily módon csak sárkányok jönnek-mennek, egyszer lovagi öltözékben, egyszer tüzet okádva, rombolva. Tehát egy percig se gondoljuk,

hogy a demokráciában vannak lovagok és sárkányok. A harc tétje sem a dicsőség és a nép jóléte (pedig ez utóbbi kellene, hogy legyen), hanem a hatalom megszerzése és megtartása, annak minden előnyével.

Utolsóként az „uralkodói szemlélet” problémájára térnék ki. Azt a képet festik elénk a modern társadalomban, amit elődeink évszázadokkal ezelőtt megszoktak. A döntéshozó és hatalmi rendszer már javában más felépítésében és működésében egyaránt, de remekül látszik a történelmi folyamat, a háttérben történt változások hagyományos előtérre tállása. Régi korokból megszokott a királyi uralkodó megléte, aki az állam fontos kérdéseiben hozta meg döntéseit. „Az emberek maguk részben még most is királyoknak hódolnak, részben pedig hódoltak.”⁴ Mivel képzetünkben a király, királynő is egy volt, uralkodásuk alatt alkotott törvényeiket régóta nevükhöz társítjuk. De ne feledjük, hogy már akkor sem egyedül hozták létre szabályzó ítéleteiket. Királyi tanácsosok segédkeztek csiszolni az ötleteket, vagy rukkoltak elő velük. Az azóta eltelt időben a demokratikus berendezkedésben sincs ez másképp. A pártok megjelenésével már rögzült a nép tudatában, hogy egy bizonyos csoport kormányoz, irányít. Mégis, ha döntéshozatalról vagy egyéb lényegi kérdésekről esik szó, a miniszterelnök felé irányul minden. Ma a miniszterelnök az új király, legalábbis az emberek nézőpontjából. Hiába van talán még több tanácsadója a vezető személynek, még mindig az ő nevéhez rendelik a politikai megnyilvánulások legjavát. Érdekes, hogy ennek ellenére a mai magyarországi kormányzás kezd visszatérni abba az állapotba, ahol csak a „király” irányít, de említhetnék más kormányzási formát is a közelmúltból, ahol egy ember szava döntött mindenről. De általánosságban véve lássuk tisztán, hogy a vezető személy, az ország első embere nem csupán egyedül hozhatja meg rendelkezéseit, mögötte sok felsőbb vagy mellérendelt érdek, kapcsolat állhat. A vezető csupán elvállalta a közszerepléssel járó kötelezettségeket, azok előnyeivel és hátrányaival. Tehát ő az, aki beszédeket tart, utazik hazája városaiba, aláír és átad, felavat és mosolyog a fotósoknak.

A fenti téves hiedelmek tisztázása után merül fel jogosan a kérdés: mi is ma a politika valójában? Eredeti, kialakulási funkcióját, jelentését tekintve már megkaptuk a választ, de gyakorlati és jelenlegi értelmezését nem fedtük le teljes mértékben. Egyfelől ahhoz, hogy a hatalmát megtartsa egy politikai erő, *rendnek* kell lenni. Ennek eléréséhez pedig minden számára elérhető eszközt be kell vetni (jog, média, stb.). Ezalatt értem mindazt a tevékenységet, ami mindennemű tényezőt kiiktat, ami hatalmának megtartását gátolhatja. Ebben mai kormányunk példásra vizsgázott. Az aktuális kormányzó impériumra veszélyes lehet minden ellenvélemény, ami nézeteikkel szemben áll, minden gyengeségre utaló magatartás és minden

fórum, ahol ezek az emberek szeme elé tárulhat. Ilyen formán a legoptimálisabb, ha a hatalmon lévők uralják a lehető legtöbb médiumot (televíziós csatornák, újságok, rádiók), ott csak az folyhat le, amit ők szeretnének. Így nem kerülhet ellenvélemény a nép nagyobb rétegeinek fülébe, nem látnak vitákat, és minden eseményt lehet sikerként tálalni a köz felé. Ebben is példa nélküli munkát végeznek jelenleg. Mondanom sem kell, ez utóbbi tényező egyértelműen önmagában hordozza a politika igazság-nélküliségét. Sovány vigasz, a világhálói színtér, ahol még valamelyest szabadon folyhat a véleménycsere, nézeteink többfelé terjesztése. Ha már a megtartásról szó esett, az irányítás megszerzéséhez viszont nem feltétlenül kell rend. A káoszban és zavarodott közhangulatban könnyebb az emberekre hatni, kiemelkedni a reménytelennek látszó kavalkádból. A tömegekre gyakorolt hatás kérdése és ennek imént felsorolt eszközei magukba foglalják, hogy mi a másik fontos faktor, ami szükséges a vezetői pozíció megtartásához. Ez pedig a *manipuláció*. Abból kiindulva, hogy az igazság kérdése nem feltétlenül releváns, adódik a következtetés, hogyan lehet minél több véleményt megváltoztatni saját nézeteink szerint, hogyan lehet több támogatottságot, szavazatot, szimpatizánst szerezni. „Kedvező feltételek mellett gyakorlatilag bárkit bármire rá lehet venni.”⁵

Vagyis a kiinduló funkciót kiegészítve véleményem szerint a politika ma nem más, mint egy olyan irányító és szervező erő, mely minden eszközével fenntartja az önmagára veszélytelen rendet, miközben a manipuláció művészetével befogadó módon erősíti meg hatalmát. Azaz anélkül, hogy a kételkedők vagy máshogyan vélekedők táborának ellentámadást címezne, inkább (akár egy hittérítő) saját közösségébe csábítja őket. Az ifjúságra vetítve, ez még nem minősül a döntéshozatalba való bevonásnak.⁶ Az „átnevelhetetleneket” pedig akár a megfélemlítés vagy kirekesztés csapásával sújtja (lásd: Szeged ellenzéki vezetése). A probléma ezzel a nyilvánvalókon kívül az, hogy sajnos a három funkció (közügyek irányítása-szervezése, rendfenntartás, manipuláció) arányaiban jócskán megbicsaklott az ideális helyzethez képest. A legnagyobb szellemi- és gazdasági energiát az előbbire kellene fektetni, ám a mai gyakorlat szerint az utóbbi kettőn fekszik a hangsúly. És ez a képletes, ideális mérleg, ahol az első és középső tagnak egyforma súlyt kellene hűznia, az utóbbinak pedig nem is szabadna léteznie, a valóság szerint a manipulációt húzza minden befektetés súlya egyre jobban. „A megtévesztés korában az igazmondás forradalmi tettnek számít.” – vallja Orwell, és jómagam tökéletesen azonosulni tudok ezzel a gondolattal.

Ezek tudatában nem csoda hát, hogy a „politika” kifejezés a mai magyar közéletben jelentős negatív töltettel bír. Habár a legfrissebb szakirodalom az ambivalens érzések miatt a közügyek és politika szegmensét külön vizsgálja, tárgyalja.⁷

Térjünk át a *konformitás* fogalmára és elméleti tisztázására. Nehéz lenne röviden bemutatni a témakör egészét, így ismertetem alapjait, majd a dolgozatomhoz kapcsolódó aspektusait vizsgálom. Egy ezzel foglalkozó tanulmány részletesebben foglalkozik a kérdéssel, ennek alapján hivatkozom ebben az alfejezetben leírtakra.⁸ Tartalmilag összefoglalva erre a kötetre és szerzőjére hivatkozom az alábbiakban. Eredetét tekintve a fogalom a latin „conformare” szóból ered, mely alkalmazkodást jelent. Viszont mégsem tekinthetjük azonosnak, egymás szinonimájának a konformitás és alkalmazkodás kifejezést, ugyanis az előbbi csak egy részzhalmazát takarja a párja tartalomvilágának. A konformitás Robert Merton, szociológus kutató nyomán került be a tudomány fogalomtárába, klasszikussá vált művében tesz említést erről az alkalmazkodás témakörében: a konformitás a „legáltalánosabb és széles körben elterjedt reakció. Ha nem úgy lenne, nem lehetne fenntartani a társadalom stabilitását és folytonosságát.” Folytatva a gondolatot Riesman állítja: „a társadalom szükségszerű jelensége, afféle állandó „készülék, (...) társadalmi karakter.” Hazai, nemzetközileg is ismert filozófusunk, Lukács György mélyebbre ásott a meghatározásban: „(...) minél inkább termel ki az emberek mindennapi élete (...) eldologiasító életformákat és élethelyzeteket, annál könnyebben alkalmazkodik szellemileg a mindennapi élet embere szellemi-morális ellenállás nélkül.” A jelentés világossá tétele következő lépéseként adódik a kérdés, hogy miért fontos ezt vizsgálnunk, számba vennünk a jelenkori tudományhoz, kutatáshoz, témámhoz. Ma a „modern történelem legkonformistább szakaszát éljük.” – vallja Castoriadis, mely gondolattal magam is azonosulni tudok, mi több, a kerek 20 éve megfogalmazott megállapítás ez idő alatt csak felerősödni és újfent igaznak látszik. Egyes szerzők nyomatékosan állítják, hogy konformistákká kell válnunk, ha tetszik, ha nem, ugyanis „a korszak maga tesz ilyenné bennünket”. A fenti gondolatok tükrözik az alkalmazkodás ezen részének szükségességét, de a konformitás tartalmi előjelének kettőssége, miképpen negatív értelemben is jelen van. Mi sem bizonyítja jobban e tényt, miszerint a hétköznapiakban senki sem vállalja fel konformista attitűdjét semmilyen témában, ebből következően tagadja, szégyelli azt, vagy fel sem ismeri. Számos elmélkedő fogalmazott egyértelműen ily módon: „az ember a legjobb hitét és tudását mások véleményéhez igazítja.” – szól Wiswede a konformitásról, vagy néhányan a szabadság valamilyen fokú megfosztásaként említik: „polgári erény, amelynek a szabadság elvesztése az ára” (Berg-Bass), „az állampolgárok lemondanak szabadságukról és kultúrájukról. Itt legfőbb erény a konformitás” (Emerson). Végso példaként álljon a fogalom negatív tartalmára Fischer erős megnyilvánulása a konformista emberről: „akinek nincsenek saját elvei és cselekedetei, (...) aki kaméleonszerűen alkalmazkodik bármely csoporthoz. (...) Az Én elsüllyedése az

Akárkiben: a konformizmus.” Alkalmazkodni, együttműködni társadalmilag szükségszerű, mint láthattuk fentebb, a stabilitás és folytonosság megtartása elkerülhetetlen ezek nélkül. Akkor mi a negatívum hordozója a konformizmusban? Az elemi szabályokhoz, társadalmi normákhoz való igazodás, azok betartása elengedhetetlen a gondtalan működés érdekében, de ez még nem minősül konformista cselekedetnek, jelenségnek. Akkor válunk azzá, ha közben „lemondunk autonómiánkról, ha magatartásunkat nem személyes meggyőződésünk, hanem a másokhoz való, feltétel nélküli igazodás vezérli.” A személyiség rugalmassága (főként az ifjúság körében) szintén nem konformista jelenség. Ha elveink, eszméink egy úton formálódnak, a folyamat közben esetleg változik véleményünk, hozzáállásunk bizonyos kérdésekhez, ez a lelki- és szellemi fejlődésünket takarja, mivel rendkívül sok időbe és energiába kerül a számottevő változás elérése ilyen területen. Konformizmusról itt akkor beszélhetünk, ha ez az átalakulás „feltűnően gyorsan s minden különösebb emberi erőfeszítés és megrázkódtatás nélkül következik be.” Tehát, ha például érdekből elkövetett elv- változtatásaink eredményezik az effajta alkalmazkodást, vagyis „ha „színváltásunk”, alkalmazkodási stratégiánk gyakran változik, s úgy teszünk, mintha a többszöri átalakulásunk semmiféle emberi problémát nem okozna.” Az érem másik oldalán, ahol egyes egyének felismerik és elutasítják a konformista viselkedésformát, ott mint egy pozitívnak vélt ellenkezőjeként a szándékos „nem-alkalmazkodást”, vagyis a nonkonformista magatartást választják. Ám ne gondoljuk, hogy ez a hasznos ellentétes habitus a megoldás. Ugyanis a nonkonformizmus épp olyan elveket feladó forma, szándékos ellenszegülést választó nézet, a konkrétumok figyelembevétele nélkül. Művészek és a fiatalok körében gyakran előforduló attitűd. Ahogy Cooley fogalmaz: „az ifjúság a nonkonformitás betetőződése.” Így összevetve a két oldalt elmondhatjuk, hogy egyik sem a képzelt attitűdskála pozitív vagy negatív oldala, inkább a két szélsőség, mely semmiképp sem hasznos. Crutchfield megfogalmazása szerint: „a konformitás a csoporttársak véleményéhez való *elvtelen* igazodás, a nonkonformitás pedig az ugyanevvel történő *elvtelen* szembeszegülés.” Összegezve e gondolathalmazt, annyit tennék hozzá a téma egészéhez, hogy az imént kiemelt elvtelenség nem megengedhető magatartás, gondolkodásmód.

Megvizsgálva a definíciókat és a konformizmus megjelenési formáit, világosan láthatjuk, hogy milyen erősen kapcsolódnak a dolgozatom alapkérdéseéhez. Tulajdonképpen ahhoz, hogy érdemi eredményeket kapjunk, elengedhetetlen megvizsgálni az alkalmazkodási attitűdöket, okokat és felmerülő helyeit.

Ha már felmerült az *ifjúság* kérdése, végezetül ennek a fogalomnak tisztázását tartom indokoltnak. Ugyanis mint magától értetődő kifejezés, csak azt az aspektust vázolom fel, amelyből a dolgozathoz szükséges szerepben és minőségben használom fel. Az ifjúságkutatás önálló tudományágként is rengeteg problémakört vizsgált már, a téma halmaza kimeríthetetlen vizsgálendő kérdést vet fel, és megannyi teoretikus alapozást felhozhatnék a fogalmi magyarázat érdekében. Ez viszont nem ennek a dolgozatnak a feladata, így a kutatási terület irányvonalát megtartva csak azokat az ideillő meghatározásokat hozom fel, melyek közvetlenül a politika és a konformizmus részhalmazába tartoznak az ifjúság jellemzőin belül. A fiatakor az az idő az ember életében, amikor szociális pozíciója, orientációja és célkitűzései szempontjából családjának primer rendszere és a különböző szekundér rendszerek között „úton van.”⁹ Kötelességei közül a Corey-féle csoportosítás szerint kettőt emelnék ki, ami közvetlenül ide köthető. Ez a felnőttek kényszerítéseitől függetlenedés és a saját individuális értékrendszer kifejlesztése.¹⁰ Az ifjúság egyik fontos témához kapcsolódó sajátossága, „hogya a gyermek-kortól kezdve, szinte észrevétlenül nőhet bele a politizáló világba, ám „hivatalosan” egyszer csak ott terem egyetlen hirtelen aktussal, és cselekszik is: szavaz.”¹¹ Ezzel bevezetve a később taglalt politikai szocializáció családi színterének egyik részletét. Az ifjúságra vonatkozó jellemzők bemutatásaként az eredetét és mai változásait elevenítem fel, melyek majd alapul szolgálnak az utóbb kifejtésre kerülő aktuális vélekedéshez. Az elmúlt másfél évtized kutatásainak legfontosabb eredményeként szolgál, hogy az ifjúság körében korszakváltás zajlott le a kilencvenes évektől. Ennek okai a kapitalizmus, információs-, fogyasztói társadalom és a globalizáció fokozott megjelenése. Ezek következtében az ifjúkor kiszélesedett, vagyis hamarabb kezdődik, és tovább tart.¹² Így jogos a felvetés, hogy ha a ma fiataljai szinte már serdülő korszakuktól kezdve felnőtt döntések meghozatalára kényszerülnek, felnőtt koruk (teljes felelősségvállalásuk) pedig jócskán később jön el, a politika „felnőtt jellegétől”, korai megjelenésétől, hatásaitól sem tekinthetünk el.

A fiatalság politikai érdeklődését, a rájuk tett benyomások kutatásának megalapozása után végezetül említenék pár szót a *szociálpedagógia* szakmáról. Fontos, hogy naprakészek legyünk a szakma jelenével és jövőjével, miként az utódok szintűgy fiatalok, akik elszenvedik majd a politikai impulzusokat, érdeklődésük vizsgálata előzményként elengedhetetlen. Ebben az alfejezetben sem fogok történeti áttekintésbe vagy teljes körű szakmai jellemzésbe bocsátkozni, ugyanis e tanulmánynak nem ez a célja. Mint tudjuk, jellegében a szociálpedagógia hasonlatos a szociális munka elnevezésű szakághoz (eredetét tekintve különbözik), mégis sokan másra gondolnak a felvetés kapcsán. Fiatalok számára zömében teljesen ismeretlen

fogalom, a szociális munka is csak amolyan hallomásból ismeretes, elenyésző számban fordul elő olyan, aki tud konkrét szakterületeket, tevékenységi köröket említeni. Nagyobb gond, hogy a szakemberek között sem túlzottan közismert. Ugyan fiatal szak, és még nem igazán forrott ki a tanterve, tudománya, de a belső tájékoztatlanságot megengedhetetlennek tartom. Rengeteg félreértéssel találkoztam tanulmányaim, gyakorlataim során, miszerint a szó „pedagógia” tagja miatt ez valamilyen tanári foglalkozás. Kevesekben a neveléshez kötött jelentése ötlük fel, ami már közelít a valósághoz, de nevelésről szólván, itt szintűgy következtetnek egyenes úton valamely gyermekekkel kapcsolatos ellátásra. Rendkívül nagy ellentmondást látok ebben, ugyanis az egyetemi évek alatt magam is a tantervünket erre az irányra koncentrálnak találtam. Például idősek- (ami engem kifejezetten érdekel) vagy hajléktalanok ellátásáról szóló kurzust sem hirdettek, de sorolhatnék még pár érintetlen területet. Ezeket inkább úgy tűnik, meghagyták a szociális munka szakának. Pedig munkahelyi elhelyezkedés tekintetében sok intézményben (szerencsére) megengedett a munkavállalás szociálpedagógus végzettséggel. De ha bizonyos szegmenseit nem érintik a szociálpedagógia képzés alatt (márpedig úgy fest, hogy kellene, ha munkát lehet vállalni bennük), hacsak a féléves gyakorlatát a diák nem olyan szakterületen tölti, ahol később esetleg el tud helyezkedni, akkor tapasztalatlanul indulhat neki a munka világának. Egy-két intézménylátogatással „elintézték” a kimaradt régiókat, ám több év alatt pár óra külső megfigyelőként szerzett tapasztalat egy leendő szakember számára messze nem elegendő. Manapság pedig nem szabadna megengedni egy egyetemi képzésnek, hogy ne teljes körű, a szak minden ágát érintő tudáshalmazt, tapasztalatot adjon, ugyanis a munkavállalás hihetetlenül nehéz a legtöbb fiatalnak még végzettséggel, diplomával is. Ez pedig nem az a szakma, ahol megengedhető, hogy a munkába álló egyén felkészületlenül, képzetlenül kezeljen rászorulókat, klienseket, főleg nem gyermekeket. Egy másik ellentmondás szintén a nevelés asszociációjából következik. A tanulmányok első, bevezető szakaszában kiemelten tanítják, hogy a nevelés kétirányú és kortól független. Ilyen formán hogyan következne, hogy egy szakma, amely pedagógiai, tehát neveléssel foglalkozó, az egyenes következtetésben csak gyermekekkel foglalkozik? Lenne még hova fejlődni a szakmán belül és a közszemlélet javításában egyaránt a szociálpedagógia kérdésében.

II. FEJEZET

Aktuális vélekedés

A fogalmi áttekintésen továbbhaladva fontos megvizsgálnunk, hogyan vélekedik a mai magyar ifjúság a politikáról. Azt kell, hogy mondjam saját tapasztalataim alapján is, hogy politikai területen igen elkésérítő az érdeklődés a fiatalok körében.^{13 14} Friss felmérések mintájára ugyancsak elmondható e tény.¹⁵ Új ismeretségeim szerzése és meglévő kapcsolataim ápolása során megfigyeléseim szerint a kortársaim többsége minimálisan vagy egyáltalán nem foglalkozik politikai kérdésekkel. Ezt inkább, mint külső szemlélődő állítom, ugyanis jómagam rendszeresen elmélkedem a témában, így szorosabb baráti körömben gyakrabban fordul elő szintén érdeklődő egyén, de ha a rajtuk kívülálló többséget vizsgálom, helytálló a magas arányú teljes elzárkózás. Pedig – Orwell kritikus megjegyzésében nagy egyetértéssel vallom, hogy – „a mi korunkban nem lehet távol maradni a politikától. Minden ügy politikai ügy, a politika maga pedig egy rakás hazugság, terelés, ostobaság, gyűlölet és skizofrénia.” Az elzárkózók között előfordul az abszolút közömbösség, de ha egy politikával nem foglalkozó fiatalnak felhozzuk a témát, a heves ellenállás a legjellemzőbb, mondván ő „utálja a politikát”. Honnan eredhet ez a megvetés? Véleményem szerint benne van, hogy a ma politikusainak javarésze szüleink generációjában kezdett tevékenykedni, így a politika „legyen az idősebbek gondja” – gondolhatják.

Ugyanakkor ott van az, amit már kortársaim is akaratlanul megtapasztaltak egyszer-kétszer, miszerint milyen mintaként szolgálnak döntéshozóink. Aki nem ás mélyebbre a politika bugyraiban, az csak azt a tömegjelenséget tapasztalja meg, ami például egy választási kampány során kerül a szeme elé. Jobb létet ígérő óriásplakátok, szavazásra buzdító szóróanyagok, fizetett politikai hirdetések a televízióban. Tehát a reklámanyagokat, a professzionálisan kidolgozott marketing termékeit látják. Mint tudjuk, ezek célja a szavazatszerzés, vagyis érdekvezérelt üzenet mind. Hogy is kaphatna kedvet egy eleve politikához közömbös vagy ellenálló fiatal, ha szinte „rátukmálják” a szavazásra? Mintha egy óvodást akarnánk megetetni olyan falatokkal, amit mindig is ki nem állhatott. Úgy vélem, a politikára ugyanúgy meg kell érni, idő és türelem szükséges hozzá (ahogy az egykor undort keltő ételhez). Tehát a mai fiatalok is már szembesültek azzal nem egyszer, hogy hazudtak nekik (vagy szüleiknek), csak félrevezetések és üres ígéretések történtek. Egy ilyen hazug minta természetes, hogy ellenszenvet vált ki, főleg a rendszerváltás utáni ifjaknak, akiknek mindeddignél nagyobb szükségük lenne az őszinte ideálokra, ideákra.

Szerény pozitív fejlődést érzek azonban közelebbi kortársaim között, húszas éveiben járó egyetemistáknál. Egyre több politikailag elkötelezett emberrel találkozom, többnyire férfi neműek. Valamiért a nők kevésbé nyitottak a témára (ők inkább a közömbös kategória). Sajnos azt kell, hogy mondjam, a tendencia maga egy jó irány lenne, de nem a helyes módon történik. Sok érdeklődő fiatal „túlságosan is elkötelezett”. Ezalatt nem azt értem, hogy baj lenne, ha egy párt programjával, elvrendszerével tökéletesen azonosulni képesek, így az ő ügyüket híven támogatják, hanem inkább átesnek a ló túloldalára. Az elhivatottságot felváltja az elvakultság, és támogató közösség eszményisége a körön kívüliek felé generál gyűlöletet. Amit a hűség, az aktuális események követése és maga a közösség is csak felerősít. Így csökken az objektivitás, a kritikai szemlélődés, melyeket elfogultság és vak hit követ erősen elhatárolódott csoportok kialakulásával. Tehát az aktivitás enyhe fellendülése egy jó kezdemény, de gyűlöletszító és elzáró természete helyett legyen elemző, kritikus, tárgyalóképes, bizakodó.

Kiegészítve az előzetesen feltételezett és vizsgált állításaimat (az ígéretem ellenére) hadd hivatkozzam egy pillanatra mégis egy jelentős aktuálpolitikai eseményre. Nemrégiben ország- és világszerte botrányt kavarázó új adó bevezetésének démonával sújtotta a magyar kormány a társadalmat, kiemelten az ifjúságot. A fenti téziseimet meghazudtolva a fiatalok rendkívül magas részvételi arányban fejezték ki ellenérzéseiket egy demokratikus eszközükhöz, a demonstrációhoz nyúlva. A politikai tekintetű aktivitás ily formán mégis magas szinten létezik az ifjúság körében, ami betudható annak, hogy a hatalom olyan területet bolygatott meg, amely a fiataloknak kiemelten fontos: az internet médiumát. Mára sem hagytak alább a tömeges tüntetések, kérdés, hogy a tervezet valóban elvetésre kerül-e, de ami a témám szempontjából még inkább lényeges, hogy ennek hatására vajon aktivizálódik-e az ifjúság más fontos, közérdekű problémák kapcsán is, vagy régóta ez az egyetlen terület, amely felébresztette őket a sötét érdektelenségből. Vagyis általános és aktuális politikai érdeklődést, aktivitást nem alapozhatunk egyetlen esemény következményeire, így a feltett állításaim érvényüket tartják.

Az új rendszer ifjai

Sok idő kellett, mire a rendszerváltás környékén született ifjak felnőttek a közügyekkel való foglalatosskodás színteréhez, ez az idő most érkezett el, gyökere erre az időszakra vezethető vissza.¹⁶ De milyen hatása lett az új rendszernek? Hogyan változott a politikához fordulás minősége nálunk? Szerintem a legégetőbb probléma az előző társadalomhoz képest (habár akkor még nem éltem) az, hogy „nincs mi ellen lázadni”. A szocialista rendszerben egyszerűbb volt a képlet. A fiatalság kibontakozhatott, kiélhette serdülőkori lázadó hajlamait abban, hogy a köztudottan bukásra ítélt hatalmat kritizálja, becsmérli, vagy akár fel is lép ellene. Az erősen

szabályozott és korlátozó kormányzás egyértelművé tette a népnek, fiataloknak, hogy ez a negatív példa. A még meglévő szocializmus utolsó éveiben, évtizedében már érezhető volt annak gyengülése, így csökkent a „behódolók” száma is, akik esetleg még abban bíztak, hogy az erős, stabil hatalom hosszú távú fennmaradásából hasznot húzhatnak támogatóként. Így inkább úgy kezdték a sokat emlegetett nagybetűs életüket, hogy az elsők közt tegyék le lenyomatukat az új társadalmi berendezkedés jegyében ellenállva az előzőnek. Legékesebb példa, hogy a mai kormányunk vezető párttagjai ebben az időszakban voltak fiatalok, és politikai karrierjüket, elveiket (lényegét tekintve) erre az egy ellenálló magatartásra építették (hozzáteszem, még most is megtalálható a szocializmussal szembeni erősen támadó viselkedés, mintha még mindig ellene kellene lázadni).

De mi a helyzet manapság? Az új rendszer már akkor létezett, amikor a ma fiataljai megszülettek, így nekik ez már csak a múlt, ugyan közelebbi a közvetett hatása rájuk, de olyan, mintha a tatárjárás utáni rendbehozatalt emlegetnénk nekik vagy a világháborúk következményeit. Fontos valamennyi esemény, hatásuk ma is él, de egyikük sem élte meg közvetlenül. Szokta mondani szüleim, nagyszüleim generációja, hogy „a szabadságot mi már készen kaptuk”. Sok szempontból előnyösnek tartom, amilyen társadalomba magam is születtem, de a politikai hozzáállás és a küzdelem szempontjából teljesen más, kicsit kaotikus világot élünk. A változás számos értéket megváltoztatott, a kutatók (többek között) a zárt gondolkodás, a tekintélyelvűség és a konformitás felerősödésével jellemezték ezt a korszakot.¹⁷ Nincs előttünk ott az egyértelmű egyetlen ellenpélda, mint tűzokádó sárkány, kihez sorban állnak lovagok kivégezni, sokkal homályosabb a kép. Nem sárkány van, hanem kutyák. Nem lehet tudni, hogy melyik veszett, melyik szelíd és ártalmatlan, és melyik várja simogatásunkat csak azért, hogy a többi kutya fölé kerüljön a ranglétrán. Nagy a választék, és sajnos mindegyikük ugat, némelyikük harap is. És nem is elszeparáltan élnek tőlünk, hanem köztünk marják egymást, mégis a nép vérzik tőle...

Félretéve a hasonlatot, megszereztük a szólásszabadság nagyszerű eszméjét, ami gyakorlatban egyre kevésbé lesz igaz. Pontosabban ezt szintén már „készen kaptuk”. Itt az internet, a Facebook mindennapos világa, ami lehetővé teszi, hogy bármit, bármikor, bárkivel megosszunk. Amit annak idején egy dalban burkoltan mondtak el, amit egy regény szimbolikusan tárt elénk, az mindössze a szórakozás eszközévé maradt. Az a dal már csak zeneiségében tetszik, az a könyv a fantasztikum csodálatát élvezi, de mi már nem érezhetjük száz százalékban sajátunknak a dalszöveget vagy a metaforákat, mert nem is rólunk, nem is nekünk szóltak. Mint tudjuk, a történelem ismétli önmagát, ezért gyakori a visszatérő, ismét

aktuális akár több évtizeddel, évszázaddal ezelőtti művészeti alkotás és annak mondanivalója. A művészet burkolt mondanivalóit összehasonlítva a politikával egy ifjak körében közismert mondás kívánczik ide, miszerint „a művész azért hazudik, hogy feltárja az igazat, míg a politikus azért, hogy elrejtse.”¹⁸ A kapitalizmus és a digitális társadalom feltárta előttünk a korlátlan lehetőségeket és annak minden illúzióját. Ma már nem kell azért politikai erőfeszítéseket tennünk, hogy legyen déligyümölcs a zöldségesnél. Már nem az egy-két magyar elektronikai cikket gyártó üzem termékei közül választhatunk, mindent megszerezhetünk, kontinenseket átszelve napokon belül. Valóban nem maradt mi ellen lázadni? Szerintem ez nem igaz. Chuck Palahniuk már kultuszregénnyé vált művének sorait idézve: „a mi korosztályunk nem élt át háborúkat és gazdasági válságokat, mégis háború pusztít szívünkben, és egész életünk egyetlen lelki válság. Forradalomra készülünk a kultúra ellen. Krízisünk spirituális természetű, és végigkíséri életünket.”¹⁹ A politikai oldalak által mindkét irányból elszenvedett pofonok után (világháborúk, szocializmus) a két szélsőség közötti ingadozás tarthatatlanná vált, mint egységes társadalmi rendszer folytonos ide-oda alakítása. Az azóta is magasztalt és elcsépelt utópiát, a demokráciát, ügyesen használták és használják fel a valóság leplezésére. Tökéletes példaként említhetjük újfent jelenlegi kormányunkat, melynek igazgatási rendszere gyakorlatilag alkotmányos diktatúra alapján működik, mégis jobban hasonlít a szocializmusra, mint a rendszerváltás után bármi, holott jobb oldali pártról van szó. Tehát lenne itt mi ellen fellépni, a bökkenő csak az, hogy olyan fellépést ellehetetlenítő tényezőkkel állunk szemben, melyek felettébb megnehezítik a változásra való cselekvést. Ezeket az akadályozó paramétereket a következő fejezetben mutatom be.

III. FEJEZET

A politikai konformitás szinterei

Mielőtt rátérnénk a konkrét kutatásra a fogalmak és az aktualitások tisztázása után, lényeges szem előtt tartanunk, hogy hol jelenik meg a politikai konformitás jelensége a fiatalok körében. Számos területen szembeütközhetünk a konformitás valamely formájára okot adó helyszínnel. A vizsgálandó témakör leszűkíti ezt a szintén hatalmas halmazt, melyből csak a politikai befolyásolás, egyéni megalkuvás, elvi szabadság feladásának problémáját emelem ki. Ezen belül is azok helyileg történő előfordulásait. Természetesen ez a fejezet sem a dolgozat fő kérdéseit taglalja, ezért hasonlóképp az előzőekhez, bemutató, leíró jelleggel szerepel, tárgyalása nem terjed ki mindenre. Azonban előljáróban elmondhatjuk, hogy fiatal korban különösen nem választható szét a politikai szocializáció az attól mentestől, előfordulási helyei is „(...) azonosak a szocializáció elsődleges (család) és másodlagos szintjeivel (kortárs csoport, iskola, munkahely, tömegkommunikáció).”²⁰ E területek strukturálásául egy friss tanulmány szolgált.²¹

Elsőként és egyik legfontosabbként a *család* színterét vizsgálom. Mint társadalmi alapegység, és a szocializáció primer szintű helye, itt gyökeredzik sok lényeges momentum. „A politikai szocializációhoz kapcsolódó értékek kialakulásában kiemelten fontos a szülők mintaadó szerepe.”²² Mint tudjuk, az ember mintakövető magatartásából és személyiségfejlődéséből adódik, hogy a szocializáció során a családban, szüleitől veszi át az alapvető normákat, szabályokat, viselkedéskultúrát. Majd ahogy felcseperedik a gyermek, serdülőkor környékén szembesül társadalmi szintű problémákkal, élethelyzetekkel is. Hogy milyen fokon érdeklődik irántuk, az nagyban egyénfüggő, de a tapasztalás meglete vitathatatlan. Közvetett közéleti élményekhez viszont nem feltétlenül kell az utcára kimozdulnia a fiatalnak, már korábban is találkozhat politikai problémákkal az otthonán belül.²³ Elég, ha csak fél füllel meghall egy vitát szülei közt a család gazdasági helyzetéről, a televízióban belelát a híradóba. Utóbbi médiajelenség egyre magasabb hatással van az ifjak személyiségfejlődésére, így ez a faktor lehet a legmeghatározóbb a konformista attitűd esetleges megjelenésében, de ez egy később tárgyalandó alfejezet. Az előbbi eset viszont igen gyakori manapság, a hanyatló gazdaságban főként, de még korábbi időkben szintúgy jellemző volt, hogy a gyermek (akármennyire is szeretnék a szülők kihagyni belőle) tanúja lesz egy-egy anyagi problémával kapcsolatos beszélgetésnek. Sőt, nem is kell, hogy párbeszédet halljon, ha akár az egyik szülő csak a „televízióval vitatkozik” egy politikai jellegű műsor láttán. Ily módon az ifjú tudomására

juthatnak szülei eszményei a politika témájában. Ekképp több kimenetelű lehet a következmény. A gyermek felvehet megalkuvó, feltétel nélkül egyetértő (azaz konformista) magatartást is, vagy egyéb okból szándékos egyet nem értőt (nonkonformista). Ezek a szélsőségek, és sokszor mögöttes magyarázatuk a konkrét szülőhöz köthető kapcsolati minőségben lehet. Tehát, ha például apa és fia között rendkívül szoros a viszony, a fiú példaképének tekinti édesapját, követi minden utasítását, ekkor gyakori a konformizmus megjelenése. Ellenkező eset szintén nem ritka, ha a kapcsolatuk korántsem felhőtlen, könnyen fordulhat szándékos ellenállásba a politikai nézet. Előfordulhat az optimalizálás, mérlegelés megjelenése, miként a gyermek tudomásul veszi szülei elveit, politikai hitvallását, és a számára fontos, hasznos tartalmakat elraktározza, később felhasználja, tovább építi saját tapasztalataival összevetésben. Ez a legideálisabb eset. Nyilvánvalóan, ha az ifjú még nem kíván foglalkozni közéleti eszméi kérdésekkel, a tapasztalások ellenére is dönthet úgy, hogy közömbös marad. Úgy vélem, a gond ott keletkezik, ha az illető megragad ebben a serdülőkor környéki első tapasztalásokból jött politikai közöny szintjén, ugyanis később elkerülhetetlenül érinteni fogja őt. Habár, már ekkor s még korábban hasonlóképp hatással van rá a politika, legfeljebb nem közvetlenül. De a tudatlanság, tájékozatlanság sosem kifizetődő. Tehát politikai érdeklődés (ki)alakulása ilyen formákban jelenhet meg. Globálisan tekintve a tárgykört, úgy vélem, a fent említettek a leggyakoribb előfordulási esetek, miként a családban a gyermek csak közvetve, passzív szemlélődőként jut hozzá információkhoz, mintákhoz, eszmékhez. Közvetlen, személyes beszélgetésekre igen ritkán, vagy csak idősebb korban kerül sor, amikor már az ifjú bekerült a munka és önálló felelősségvállalás világába. Ezt viszont én késői időszaknak tartom, habár még mindig jobb, mintha sosem kommunikálnának a családban politikáról. Állításaimat a kérdőíves kutatásomban igazolni kívánom.

Az ezt követő szintér, ahol a politikai érdeklődés és befolyásoltság változhat, a *társas környezet*. Ez egy valóban sokrétű paraméter, a szocializáció következő foka, ahol együtt tárgyalom az iskolai, baráti, munkatársi és kortársakkal való kapcsolatokat. Külön-külön megérne egy-egy fejezetet mindegyik felsorolt elem, de a konformitás jelenségében funkciójukban hasonlóak. Mégpedig azért, mert kilépve a családi közegből, egy új eszményrendszerrel és ideák változatával találkozhat a fiatal valamennyi helyen. Hozzávéve a konkrét partner személyiségjegyeit, melyek hatással lehetnek az ő saját befolyásoló képességére. Identitását egy fiatal természetesen az őt körbevevő társas közegek is formálják. Különböző szerepeket vállal az iskolában, közvetlen barátai és osztálytársai, munkatársai társaságában. Számos tényező közrejátszhat a gondolkodás alakítására: a kapcsolat mélysége, a társasági

hierarchia, a határozottság és önbizalom szintje, valamilyen érdek, kényszer. Mindenesetre anélkül, hogy minden tulajdonságot külön elemeznénk, olybá tűnik, hogy a mai ifjak leginkább a barátaikkal beszélnek politikai kérdésekről. Az iskola nem igazán ennek a témának a helye, lévén, hogy az egyébként is többnyire negatívan megélt kötelező iskolába járás tényét nem szeretnék tetőzni a politikával járó negatívumokkal, nézeteltérésekkel, konfliktusokkal. Már amelyik fiatal munkát vállal, ott inkább elképzelhető a politika megjelenése, mivel maga a bérezés kérdése önmagában előtérbe kerül, ami közvetlenül lehet politikai okozatú. Munkahelyektől függően változó, hogy munkaidőben felmerül-e a problémakör, de azon kívül valamilyen szinten bizonyosan. Ezúton az eszmecseréket követően így vagy úgy hatása van a kollégák beállítottságának a gondolkodásra. A kérdőíves kutatásban ezeket a megfigyeléseket is alátámasztom.

Tágítva a teret, ne feledjük ugyanakkor a probléma *társadalmi szintjét* sem. A mai fiatalság egyik szintén súlyos problémája, a közösséghez való tartozás vágya. A politikára érzékenyebbek gyakran így, a politika által találnak befogadó közössége. Legyen az párttagság, vagy akár politikailag elfogult baráti kör. Joggal állíthatjuk, hogy a közvetlen csoportok szintén nagy befolyással bírnak politikai nézeteinkre, informálódásunkra, véleményformáló ereje vitathatatlan. Ám ha ez a csoport diszfunkcionálisan működik, káros hatása lehet mind az egyénben, mind a csoportban, következményeként a társadalomban is. A társadalmi szegmens valamennyi hatókörét meg lehetne említeni, ezek közül az egyik legjelentősebbet emelném ki a továbbiakban.

A *média* általi hatásgyakorlás problémaköre egy külön tanulmány témája lehetne, ezért csak egy szeletét mutatom be, ahol is a fiatalokra tett hatásokat, befolyásoló erőket emelem ki, illetve azt, hogy hogyan jelenik meg a politikában. Előzményként elmondható, hogy „a média jelentős politikai szocializációs hatását a politikusok eleve, kutatások nélkül is feltételezték.”²⁴

Sajnos ez a faktor a legelkeserítőbb, ugyanis nem igazán tudnék olyan személyt említeni, akinek életét, véleményét nem befolyásolják tömegkommunikációs tényezők, melyek a politikai véleményünkre szintén hatnak. Közügyeket követő fiatalok között talán a legelterjedtebb csatorna az általuk egyébként is gyakran használt internet, azon belül is a Facebook portálja. Naponta cikkek hada jelenik meg egy-egy lap web- és Facebook oldalán. Az információ és véleménycsere jócskán felgyorsult. Egy napilapban megjelenő cikkek száma lényegesen kisebb, megvitatásuk pedig csak fejben, legfeljebb közvetlen fizikai közelünkben lévő ismerősökkel történhet. Interneten keresztül, ha csak egy gondolatunk is van, megoszthatjuk bárkivel ismeretségtől függetlenül. Viták és vélemények sokasága, hogy jó-e

vagy jobb-e így, azt mindenki döntse el ki-ki maga. Úgy gondolom, mindkét oldálnak van pozitív és negatív hatása. Viszont az tagadhatatlan, hogy a politikai közösségek kiépítése és fenntartása ezen eszközön keresztül szintén villámgyorssá vált. Tehát az információcsere és – megosztás szabad, a média egésze viszont irányított. Hiába a szólásszabadság (leírhatom egy közösségi oldalon a véleményemet bármiről), de a cikk, amit olvasok, nem biztos, hogy igaz. Érthető, ha figyelembe vesszük a politikai érdekeltségű, párt által működtetett, finanszírozott médiumok létezését, és a korábban tárgyalt igazság irrelevanciáját, manipuláció szükség-szerűségét a politikában. Szimplán olyan cikkeket is írhatnak, olyan preferenciával íródhatnak, melyek szépen lassan kizárják az ellenvélekedést. Az objektivitás hiánya tehát nem csak egyéni, hanem médiaprobléma is. Idősebb generációk számára érthetetlen módon egyre kevesebb fiatal néz televíziót. Így mondhatni, hogy amit annak idején kizárólagosan a tv és sajtó közvetített, azt az ifjúság számára felváltotta a világháló (hasonló formában és tartalommal, felgyorsítva, mennyiségileg szélesítve). Ám ahogy korábban említettem, a politikai berögződések és nagy százaléku döntéshozatal még mindig az idősebbek jellemzője, addig a televízióadás és újságírás is fennmarad, mint manipulációs eszköz.

A konformitás és a média színteréhez egy újabb momentumot vizsgálnék meg szemléltetésként. Mégpedig a választási kampányra fordított költségeket. Nem tervezek konkrét aktuális politizálásba bocsátkozni, hanem a jelenség bemutatásra szolgál a precedens. Kampányköltségek alatt a reklámok (plakát, televíziós hirdetés, stb.) finanszírozását értjük. A kormányon lévők köztudottan uralják a média valamennyi szegmensét, ezért nem meglepő az anyagi befektetéseik mennyisége, legfeljebb az lehet meglepő, hogy ha egyébként is „a zsebükben van” számos újság, tv csatorna, akkor mire kellett ennyit (1 milliárd forint felett) költeni. Ha emlékszünk még, az óriásplakátokat sem teljes egészében kellett cserélniük, csak a felirat változott a miniszterelnök képe mellett. További konkrét elemzés nélkül gondoljunk csak bele, mekkora összegekről beszélünk. És mindezek a reklámok egy-két hónapig voltak a szemünk előtt (de akkor elég intenzíven), mostanra pedig semmi nincs meg belőle. Több milliárd forint „eléggett” a nép befolyásolásának céljából. És ami a legszomorúbb, hogy nagy hányada a nép pénzéből (állami támogatásokból) finanszírozva.

Fejlődést gátló tényezők

Megismerhettük, mely helyeken kapunk véleményformálásra impulzusokat, de emellett fontos felsorolni a leginkább előforduló és legnyomatékosabban ható elemeket, melyek a pozitív haladást nehezítik. Olyan értelemben, hogy miként lehetnének aktívabb szereplői a közügyeknek, hogyan érhetnének el hasznos változásokat a társadalom és az egyén szintjén

egyaránt. Valamint milyen tulajdonságok hátráltatják a manipulációs kezdeményezéseknek való ellenállást. Nézzük, mik ezek a politikai színtéren résztvevő gátló tényezők, helytelen egyéni attitűdök.

Kezdetnek az egyéni fejlődésre térnek ki. A már említett gondok mellett (az *aktuális vélekedés*: közöny, utálat, elfogultság) van még néhány pozitív fejlődést akadályozó probléma. A jelenlegi, új rendszer ellentmondása, hogy feltárta a szabadságot, a szabad választás jogát, bár a kifejezés szerintem befejezetlen maradt. Valóban szabad a választás, de csak a meglévő kínálatból. Itt nem feltétlenül a pártok felhozatalára gondolok, mondhatná ugyanis bárki, hogy „márpedig lehet új pártot alapítani most is”, amit meg is tesznek, tettek néhányan. A magyar tendencia azt mutatja, hogy még mindig a szokásos *bal-jobb harcot* vívja, köszönhetően annak a ténynek, hogy az aktív szavazók jelentős hányada még mindig az előző rendszer szülötte, más értékrendben, más személyes élményekkel. Véleményem szerint, addig hihetetlenül csekély esély van bármilyen érdemi változásra, amíg úgyszólván a „szocializmus gyermekei” döntenek újra és újra. Hiába a digitális korszak és az információ gigantikus sebességű áramlása, sajnos rengetegen a múlt meggyőződéseinek rabjai, akár egyik akár másik oldalon, figyelmen kívül hagyva az aktualitásokat, a konkrét kérdéseket és a valóságot. A változás mindig valami újat jelent, ami emberi természetünkből adódóan a *bizonytalanság* érzésével tölt el, az ismeretlentől való félelemmel. Ez késztet sokakat arra, hogy inkább a „kisebbik rossz” reményében hozzák meg döntéseiket, akkor is, ha már minden meglévőben csalódtak. Egyéni fejlődésünket tehát a *múlt sérelmei* és a saját meggyőződésünkhöz tartozó konkrét események *kritikán kívüli elfogadása* is nagyban gátolja.

Úgy gondolom, elkélne egy alapos generációváltás a politikában tevékenykedők között, utat engedni fiatal, friss utódoknak, akik új szint és ötleteket vihetnének ebbe a *negatívizmussal* és *pesszimizmussal* átitatott szakmába. Mint korábban utaltam rá, sok fiatal az idősebb generációk „gondjának” titulálja a politikai problémák kezelését, de arra sincs jelentős esély, hogy a kivételes érdeklődők és aktív szerepelni vágyók megtalálják helyüket a politika „színpadán”. Ezt a már meglévő politikusgárda ugyancsak akadályozza, saját érdekeltségük, kapcsolathálójuk határozza meg az újdonsült belépők névsorát. Ilyen formán nem a politikai érdeklődés dönt a körbe kerülésről, hanem a „régimotorosok” engedélye, ismeretsége. Ezt szintűgy rendkívül szomorúnak tartom, így egy szűk, *protekciós klubot* alakítottak ki, ahová meghívó csak belülről küldhető a már ismert címekre. Ezek rettentő *nagymértékű hatalmat* adnak döntéshozóinknak, mivel így saját meggyőződésük szerint válogathatnak az új politika résztvevők várákózoí listájáról, ahol nem szerepel ismeretlen, esetleg kritikus szemléletű fiatal,

új tervekkel, változtatási szándékkal. Végezetül nincsenek feltétlenül tisztában a többségben lévő idősebb korú vezetőink a ma kívánalmaival, élethelyzeteivel, világnézeteivel, problémáival. Ők még egy másik rendszerben, korszakban éltek, más gondokkal, más regulákkal, és úgy veszem észre, nagyon ritka, aki politikai pályafutása alatt együtt haladt a korral, nézeteiben közös fejlődést mutatott volna. Ezért a régi felfogások, módszerek java idejétmúlt, korszerűtlen, hasztalan. Ezek a vezetők *kiöregedtek*, leváltásuk több mint időszerű lenne.

A már foglalkoztatott politikusok és az odavágyódók között egyaránt felmerül az erkölcsi tisztaság problémája. Nagy akadályozó tényező a globális pozitív fejlődéshez a *korruptió* támogatása, alkalmazása, sőt, az ellene való tiltakozás, felszólalás hiánya is! Amint saját egyéni, főként pénzügyi érdekek kerülnek előtérbe a helyes munkavégzés helyett, ahol a közjó érdeke a fő feladat, az eredmény csak morálisan elítélendő lehet. Társadalmi és munkaügyi szinten csak egy haszontalan haszonlesővel lesz „gazdagabb” a nép, akiknek érdekeit eggyel kevesebb személy védi, támogatja, veszi figyelembe. Egy erkölcsileg tiszta, rendszerető közösség önmagába be sem engedi, ilyen munkakörbe végképp nem alkalmazza, ha pedig tisztátalanná, korrupttá válik egy tagja, azzal a lendülettel löki is ki magából. De ezt az utópiát manapság nem lehet elvárni sajnos, ahogy Max Weber is mondja „a politikában minden ördögi megjelenik.” A korruptió mellett számos erkölcsileg vitatható defektus problémájával (csalás, jogszabálysértés, stb.) küszködik még a politikai kör, amivel csak meglehetősen hozzájárul a negatív kép erősítéséhez a köztudatban.

A politikai konformitás helyszínei közül okvetlenül tudomásul kell vennünk, hogy maga a *média* is érdemi fejlődést hátráltató összetevő. Ma a manipuláció művészetének legkiterjedtebb, leghatalmasabb és legbefolyásosabb eleme valamennyi média által létrehozott és közvetített fórum. Legyen az bulvárlap, televíziós csatorna vagy rádióadás, egyik szereplő sem mentesül a politikai nyomás alól. Túl sok kikapcsolódni vágyónak valamely felsorolt példa a szórakozásra, informálódásra szánt eszköze. Még mindig tengernyi tévhit kering tudat alatt a fejekben, miszerint az újság és a híradó az igazságot tárja elénk, nem is feltételezve, hogy cenzúra, szándékos program- és eseményválasztás, politikai érdek, befolyás áll a műsorok, cikkek mögött. Ahogy Mark Twain vallotta: „az embereket könnyebb hülyíteni, mintsem meggyőzni arról, hogy hülyítik őket.” Az évtizedek alatt tudat mélyére égett igazság-közvetítő hiedelmet úgy gondolom, már csak a fiatalabb generációknak sikerülhet kiküszöbölni. A közszemlélet nagy létszámú átformálására könnyen, gyorsan alkalmazható korlátozó kellékek

a médiumok, melyek minden alkalommal közelebb juttatják a társadalmat és az egyént, hogy minél kevesebb és kevésbé kritikus szemléletű, aktívan fellépő érdekképviselő legyen.

Talán a progresszió eléréséhez legbiztosabb kudarc a *passzivitás*.²⁵ Borítékolható, hogy az esetlegesen káros politikai vezetés hatalmi pozícióban marad, ha az ember érdektelen, nemtörődöm, akár csak közömbös, neki „mindegy, majd lesz valahogy.” A meghunyászkodás és a beletörődés az első és legkönnyebb lépés a pozitív változás megvalósítása ellen. Energiát nem igényel, egy kizsákmányoló kormányzás pedig játszi könnyedséggel használja ki a közönnyel élők táborát. Ilyen formán, „amíg nem ébrednek öntudatra, nem fognak fellázadni, s amíg fel nem lázadtak, nem ébredhetnek öntudatra.”²⁶ Még az aktív, ám esetleg helytelen irányba történő tevékenykedés is több haszonnal bír, ugyanis egy rossz eredményt okozó cselekvés tanulsággal járhat, ellenpéldául szolgálhat. Ezért fontos például történelmünkkel tisztában lenni, és nem elfelejteni a múlt történéseit (!). Hibázni nem szégyen, elkerülhetetlen és praktikus mód a helyes útra téréshez. Véleményem szerint nincs rosszabb, mint csendben elfogadni és várni a pusztulást. A népszerű Edward Burke idézettel lezárva a fejezetet: „a rossz győzelméhez nem kell más, csak az, hogy a jók ne tegyenek semmit.”

IV. FEJEZET

Kérdőíves kutatás

A téma aktualitásának bemutatása, az elméleti definíciók, és a jelenségek előfordulási helyeinek tisztázása után a dolgozatomban felvázolt egyéni megfigyeléseimet és a már meglévő kutatásokat kiegészítve egy kérdőívet készítettem bizonyítandó állításaimat, melynek eredményeit összehasonlítom a jelentősebb friss kutatásokkal. Főként a legfrissebb e témához kapcsolódó ifjúságkutatási tanulmánykötetek a kutatási mérce: a „Magyar Ifjúság 2012”, a „Racionálisan lázadó hallgatók I-II.” és az „Aktív Fiatalok Magyarországon, 2013”. Ezen kiadványok politikai szegmensével kívánom összevetni a saját eredményeimet. Mindemellett vizsgálatom értékelése nem pusztán összehasonlító természetű, a kapott végértékek önmagukban is elemzésre kerülnek.

A kérdőívemben a mai magyar fiatal felnőtt korúak (leszűkítve a 18-30 év közöttiekre) politika iránti érdeklődését, aktivitását vizsgálom, emellett azt, hogy ezekre milyen befolyásoló tényezők hatnak. Mint tudjuk, ez az életszakasz egy speciális társadalmi pozíciót jelöl, nem fedhető le egy megadott életkori intervallummal, ám a méréshez szükségeltetik egy határ felállítása. Miként az ifjúkor kitolódott mindkét irányba, ezért az Erikson szerinti 20-40 évre tartott korszakot²⁷ kibővítettem, de a középiskolások jellemzőit már nem kutattam, főként a jogi értelemben vett felnőttkor elemzésének mellőzése céljából (innen a 18. évhez kötött kitöltési alsóhatár). Egyúttal konkrét válaszokat kaphatunk, árnyaltabb képet, hogyan látja az ifjúság a magyar politika jövőjét, mit gondol róla jelenleg, min szeretne változtatni. Igazolni kívánom az általam megfigyelt aktuális vélekedést, továbbá a bevezetésben tett hipotézisemben foglaltakat. Az eredmények közzététele és a konklúzió tárgyalása közben hasonlítom össze a nagyobb szabású kutatási szakirodalommal.

Módszertanilag a kérdőíves kutatást választottam feltáró-leíró jellege okán, az előbb említett vizsgálandó kérdésekre a legalkalmasabb ez a kutatási módszer.²⁸ Formai értelemben az online, internetes verzióját preferáltam. Mégpedig olyan megfontolásból, miszerint a fiatalság ezen részét ma így a legkönnyebb elérni gyorsan, hatékonyan. Természetesen vannak hátrányai (melyeket később részleteznék) a felvetett előnyök mellett, de hosszabb mérlegelés után is ez a típus tűnt optimálisnak. A kérdőív maga is online formátumban készült el egy erre specializálódott weboldal segítségével.* A kitöltők megkeresése a Facebook portálján történt,

* <http://www.kerdoivem.hu>

és azon belül a keresett korosztályokat legkönnyebben megszólítható csoportokban (Szegedi Egyetemisták, Budapesti Egyetemisták, stb.). Szerkezetében és felépítésében több kérdéstípust alkalmaztam a széleskörű eredmény elérése érdekében. A fő kérdések mellett, melyek a témára közvetlenül irányultak, kiegészítő kérdésekkel tűzdeltem a hosszabb lélegzetvételű, 38 kérdéses űrlapot. Ezért is volt szükség kiegészítésre, pihentető kérdésekre, a figyelem, koncentráció és motiváció megtartása céljából. Ezek a személyes és demográfiai adatokra vonatkozó, és pár hosszabb, nyílt kérdés közötti tájékozottságot „vizsgáló” mondatom. Azért az idézőjel, mert internetes, önkéntes válaszadás esetén a tájékozottságot vizsgáló kérdések nagy valószínűséggel nem valós eredményeket mutatnak, mivel az internet segítségével könnyen rákereshet bárki a válaszokra másodpercek alatt. Így meghagytam azokat a pihentetés funkciója miatt, de az eredményeit figyelmen kívül hagyom e kérdéskörben. Alkalmaztam a kontroll-, ellenőrzőkérdések eszközét, két-három egymástól távoli állításban, válaszadásban érdeklődtem ugyanarról, esetleg fordított vagy tagadó módon. A vizsgálati kérdéstípusokon belül a kérdőív kérdéseinek fajtái változók. Zárt és nyitott kérdéseket egyaránt szerepeltettem. A konkrét válaszlehetőségek mellett a legtöbb esetben felkínáltam az egyéb válaszra való lehetőséget is, enyhén teret engedve a szabad, nyitott, saját verzióknak. Az érdemi kifejtéseket, saját véleményeket a nyitott kérdéseimen keresztül vizsgálom. Az érzelmi attitűdök felmérésére ez a típus a legalkalmasabb az előre felkínált válaszlehetőségek helyett. Ezek ideális arányú változtatását kiegészítve implantáltam egy attitűd-skálát a kutatásba. Fajtáját tekintve összegző-, más néven Likert-féle skála. Ötfokozatú értékelésben vizsgáltam az állításaimra tett egyetértést, ellenvéleményt. Ebben használtam fel egy ellenőrzőkérdést állításomként. Ahogy a zárt és nyitott kérdéseimben, itt is felkínáltam a tartózkodás lehetőségét a bizonytalan válaszlehetőséggel egybefűzve, a politika témájának kényessége okán, ne érezze senki a magánszférája megsértését a kutatás alatt. A kérdőívben természetesen számba vettem (mint vizsgálatom egyik tényezője) azokat a személyeket is, akik nem foglalkoznak a politika témájával. Itt ütközik ki az online módszer egyik hátránya, hogy a címet látván (önkéntes kitöltés lévén) zömében csak azok az emberek töltik ki, akiket előzetesen érdekel a téma. Próbáltam ezt kiküszöbölni az egyet nem értés, passzivitás eseti fontosságának kiemelésével is, több-kevesebb sikerrel. Így előjáróban feltételezhető, hogy a végkövetkeztetések nem egészében a valóságot fedik, torzíthatnak az eredményen. A kérdőív pontos kérdései és válaszlehetőségei az *1. számú mellékletben* találhatók.

A kérdőívet 111 fő töltötte ki, az ellenőrző kérdéseken minden személy átment, így ritka módon, nem kellett figyelmen kívül hagynom egy bejegyzést sem. Ez feltehetően betudható az

önkéntes kitöltés módjának, és annak, hogy aki ebben a kényes és nehéz témában válaszadásra szán 5-10 percet, tisztességesen, lelkiismeretesen fogja azt tenni. A legidősebb személy 36 éves volt, összesen három fő 30 év feletti. Ők sem minősülnek még középkorúnak, és válaszaik rendkívül fontosak lehetnek. Egyébiránt beletartoznak a megszabott korhatárba (fiatal felnőttkorba), százalékosan fejtett adataik nem változtatnak az egész statisztika hitelességén, és nyílt kérdéseimre fogalmazott válaszaikban szerzett emocionális attitűdjük a témához nagy jelentőséggel bírhatnak. Érdekes tény, hogy a kitöltők nemét tekintve kétszer annyi nő segített a kutatásban, mint férfi. Ez betudható szintűgy az online módszer egyik sajátosságának, tapasztalataim szerint a nők szívesebben töltenek ki kérdőíveket szabadidejükben, és nem szabad elfelednünk, hogy segítőkészségük gyakoribb, mint férfi társaimé. Ezért az aktuális vélekedésre vonatkozó fejezetben említett észrevételeimnek ellentmondva, dupla mennyiségű hölgy érdeklődőt találtam a témához való hozzászóláshoz. Ettől függetlenül az előbbi sajátosságokat figyelembe véve, a politikai területen vett női passzivitás általánosan magas arányát fenntartom.

A kérdéssor elejét egy bevezető szakasszal kezdtem, ahol az alapvető adatokra voltam kíváncsi a kitöltés bemelegítésének céljából, a hasznos adatszolgáltatás mellett. Ez a rész tartalmazta a nemi hovatartozás, kor, egy háztartásban élők, testvérek számának kérdését. Ezeket követte a jelenlegi státusz kiválasztása. A kitöltők 78,4%-a felsőoktatásban tanul, 18% már befejezte tanulmányait, a maradék középiskolás vagy érettségire épülő képzésben vesz részt. Munkavállalás terén már egyenletesebb az eloszlás. Főállású válaszadók 18,9%-ban, diákmunkákat vállalok 31,5%-ban, jelenleg nem dolgozók pedig 49,5%-ban voltak jelen. A konkrétabb mélyítés, amelyeknek már az elemzésben is nagyobb szerepe van, általánosságban a politikára tértek ki. Bevezető jelleggel a „szoktál-e politikával foglalkozni?” kérdésre kerestem választ. Számomra meglepő módon, aktív tevékenykedők aránya 1,8%, az érdeklődőké, akik cikkeket olvasnak, figyelemmel kísérnek bizonyos eseményeket 81,1%, a közömbösöké, akiket nem érdekel a téma 17,1%. Ez ellentmond az előzetes feltételezésemnek, miszerint a legtöbben közömbösek. A válasz indoklását firtató opcionális nyílt kérdésre az összes kitöltő 72%-a válaszolt, ami igen soknak mondható. Az adott válaszok különböző aspektusra világítanak rá. Akik motiváltak a politika iránt, ezt leginkább azzal indokolták, hogy a mindennapokra hatással van, ha nem foglalkozunk vele, akkor más dönt helyettünk. Sokaknak a munkájára hat, és többek csak alapvető tájékozottsági szintet szeretnének tartani, legalább az őket érintő kérdésekben. Az elzárkózás oka a hazugságok, csalások, korrupció megelégelése, csak bosszankodnak rajta, és egyesek nem érzik, hogy érne bármit is a részvételük. A következő

kérdéstrióban asszociációkra voltam kíváncsi. Ennek bázisául két tavalyi kutatás kérdése szolgált.^{29 30} Mindhárom esetben az öt legjellemzőbb szóra kérdeztem rá, ami a következőkről eszükbe jut: a „politika” szó, az aktuális magyar politika és annak jövője. A százas nagyságrendű válaszokból magam is a legtöbbet előforduló öt asszociációt emelem ki. A „politika” kifejezésből a legtöbben, 30,6% a korrupcióra, 24,3% a pénzre, 19,8% a hazugságra, 18,9% a párt(ok)ra és 16,2% gondolt a hatalomra és a csalás szavakra. Mindez valóban sokatmondó eredmény (2. számú melléklet 1. ábra). Alátámasztja a negatív vélekedésre tett megfigyelésem, amit az ehhez kapcsolódó fejezetben fejtettem ki. Emellett a sokaságból negyedik helyen ékeskedő pártokhoz való kapcsolás bizonyítéka a politika elméleti hátterében említett jellemző asszociációnak. Megjegyzésként hozzáteszem a további kapott kifejezéseket, melyek nagyarányban szerepeltek válaszként: parlament, érdek, lopás, kampány, választás, irányítás, vezetés, vita, szavazás, kormány, demokrácia (negatív szóösszetételben is). A mérvadó vizsgálathoz képest hasonló eredményeket kaptam, valamennyire változó sorrendben. A következő kérdésben a jelenlegi magyar politikára utaló jelzőket kutattam. A kitöltők egyharmada adta a „korrupt” választ, 21,6% szerint hazug, 10,8% diktatórikusnak, 9,9% pénzéhesnek, 8,1% pedig hataloméhesnek véli (2. számú melléklet, 2. ábra). Az öt leggyakoribb választ a következő jelzők követték még: csaló, kaotikus, rossz, egyoldalú. Ez az eredmény magáért beszél, minden további elemzés szükségességét mellőzve. Harmadik asszociációs kérdésként a magyar politika jövőjére fogant gondolatokat feszegettem. Ez a felsorolás kapta a legváltozatosabb válaszokat, ezért csökkent a győztes öt kifejezés megjelenésének aránya. Új befutóként a „kilátástalan” jelző került elő 14,4%-kal, ezt követte a már jól ismert „korrupt” kifejezés 12,6%-kal, a reménytelen 11,7%-kal, az „elnyomó”, „rossz” és „csőd” szavak 7,2%-kal. Végezetül a „diktatórikus” jelző 6,3%-kal (2. számú melléklet, 3. ábra). Ezeket követték az alábbi szavak: változatlan, hazug, kétségbeejtő, bukás. Érdekes látni az eredményekből, hogy a politikát általánosságban korrupcióval, hazugsággal, hatalommal és pénzzel társító ifjúság a magyarra szűkítve a kérdést kiegészítette a diktatúra fogalmával, majd a jövőre vonatkozóan megjelent a bizonytalanságot és félelmet jelentő szavak tára.

A folytatásban a politika magánéletre, családi életre, tanulmányokra és munka során érzett politikai hatás mértékét kutattam. Az egyes arányok teljes bemutatásától függetlenül ezeket a területeket összehasonlítva vizsgálom. Ezt a kérdéskört szintén egy meglévő vizsgálatból választottam szét.³¹ A magánéletben a megkérdezettek majdnem fele nagyobb részt érzi a politika hatásait, közel egyharmada csak kisebb mértékben, és alig tizede vagy teljes mértékben vagy egyáltalán nem. Erre legjellemzőbb magyarázatként azt állították, hogy

pénzügyi tekintetben tapasztalják a politika következményeit (növekedő árak, csökkenő fizetés, gyengülő valuta), emellett a média (reklámok, propaganda) jelenik meg mindennapjaikban. Lényeges mellérendelni a több alkalommal felhozott a létbizonytalanság és kilátástalan jövő érzését. Ez szorosan köthető a magyar politika jövőjére tett asszociációkhoz, melyek újfent megjelentek. A magánszférához képest a családban csökkent a hatások érzékelése, a nagyobb részben tapasztalók számából átkerült azokra, akik kis mértékben vagy egyáltalán nem érzik a behatásokat. Tanulmányok kapcsán kiegyenlítődött az arány egyharmadosra azok között, akik nagyban vagy kis mértékben érzékelik a politikai következményeket, a maradék teljesen és egyáltalán nem kiszolgáltatott alanyok is egyforma arányban szerepeltek. A munka kérdésében a nem dolgozókat (válaszadók fele) nem számítva, százalékosra pontosan egyforma mértékben érzik a politikai impulzusokat.

A következőkben a politikai konformitás színtereit előtérbe hozva a barátokkal való kommunikációról érdeklődtem. A baráti körökben 9,9% cserél véleményt rendszeresen, 70,3% alkalom adtán, 19,8% pedig soha sem nyilvánul meg politikai témában barátaik között. Érdekes eredményt mutat az ehhez kapcsolódó kérdés, miszerint „előfordult-e, hogy valamely barát véleménye változtatott a politikai hozzáállásban.” A válaszadók mindössze 2,7%-ánál többször is vagy nagymértékben, 42,3%-nál néha vagy csak kis mértékben, a maradék 55%-nál nem fordult elő ilyesmi. Ez nagyban mutat egyfajta „makacs” attitűdöt, a politika kérdésében hamar rögzülni, szilárdulni látszik az elvek sokasága. E tény mutatja a nyitottság, belső változásra való hajlandóság hiányát, mely súlyos probléma a hasznos fejlődés elérését tekintve. A másik következtetés szerint (mivel a kérdés a változtatásra irányult) magában hordozza azokat a válaszadókat, akik foglalkoznak közéleti tárgykörökkel és azokat is, akik egyáltalán nem. Tehát megjelenik az elfogultság és a közömbösség problematikája ismét. Felvetődik ezek után a kérdés, hogy ha a közeli barátok (akikkel a modern kor fiataljai általában közelebbi kapcsolatban állnak, mint családtagjaikkal) sem képesek érdemi változást elérni a tárgyról gondolkodásban, akkor mégis ki tudna, és ki fog. A továbbiakban a családi színtérre tértem át. Elsőként a saját eszmények szerint vett szülői élet iránt érzett emóciókra kerestem a választ. Saját eszményeihez megfelelőnek találta az elsődleges nevelők életét 15,3%, részben megfelelőnek 46,8%, nem megfelelőnek 27%. A maradék 6,3% nem tudja, 4,5% pedig tartózkodott. A következő nyílt kérdés hozott konkrét indokokat. Akik teljesen vagy részben elégedettek, legtöbbször a szeretettel átitatott családi élet harmóniájával indokolták, akár egyéb negatív körülmény ellenére is. Emellett számos emberi érték jelent meg indoklásként (tisztelet, becsületesség, jó gazdálkodási készség). Azoknál, akiknek részben felel meg a szülői élet,

sokan az egyik szülő (leginkább az apa) szélsőséges politikai gondolkodását emelték ki, illetve leggyakoribb ellenérv a válás, szülői elhanyagolás (főleg pénzügyi tekintetű) megléte volt. A totálisan ellenvélekedők indokaként leginkább a nevelési minőség és a szülők ellenpéldául szolgálása szerepelt. Vagyis többen más életet szeretnének maguknak akár minden téren, és nem elégedettek azzal, amit a szülőktől kaptak, így tanulva a helyzetükből, (később) változtatni szeretnének, ha bekövetkezik a szerepváltás, és ők válnak szülővé. Ezt a konkrét kérdés az egyik legfrissebb tanulmánykötetben szintén megjelent, ahol hasonló eredmények kerültek ki.³² Ez az eszme- és attitűdváltásra hajlandóság politikai vonatkozásban ugyanúgy megjelenhet. A folytatásban a családtagokkal beszélgetés előfordulását vizsgáltam. A három kiemelkedő lehetőség szerint a legtöbben (35,1%) minden családtagjukkal beszélnek politikai kérdésekről, majd hasonló arányban követik őket azok, akik csak szüleikkel vitatják meg (28,8%), és akik nem kommunikálnak senkivel ilyesmiről (26,1%). A testvérek, nagyszülők és más rokonok kizárólagos eloszlása igen csekély (0,9%; 6,3%; 2,7%). Ehhez kapcsolódóan differenciát remélve a szülők szemszögéből érdeklődtem ugyanerről. A válaszadók 59,5%-ának szülei beszélnek valakivel politikáról, 18,8%-é egyáltalán nem. A maradék 14,4%-a nem tudja, és 8,1% tartózkodott. Ha az előbbi kérdés első két válaszlehetőségét egybe vesszük (tehát minden válaszadót, akiknél jelen van a szülői politikai érdeklődés, kommunikáció), akkor arányában megegyezik az utóbbi kérdésre adott szülői szempontra vett igenlő válaszokkal. Így levonható a következtetés, hogy azokban a családokban, ahol a szülők valakivel megnyilvánulnak rendszeresen politikai témában, abban a körben biztosan szerepel saját gyermekük is. Ezt az állítást inverzen tekintve: ahol a szülők nem beszélnek ifjúkorú gyermekükkel politikáról, ott igazából a család más tagjával (és egymással) sem. Tehát a családi politikai eszmecsere ezek szerint nem életkori függvény, hanem a család kommunikációs kultúrájának sajátossága.

A megjelenés helyeit félretéve az egyéni tájékozódás, érdeklődés mikéntjeit kutattam. Mindenekelőtt azokra a fórumokra voltam kíváncsi, ahonnan a közügyekről értesülnek a kérdőívet kitöltők. Az első három helyen az online hírportálok, a Facebook hírfolyama, majd közel azonos arányban a televíziós híradások és a család szerepel. Ez is mutatja a fiatalok digitális korszakhoz köthető informálódási szokásait és a politika terén bekövetkezett ilyen irányú formálódást az ifjúság körében. Ami a kimutatásban meglepő lehet, hogy a barátok és a nyomtatott sajtó csak a dobogós fórumok után következnek. Ebből leolvasható, hogy az újságok tájékoztató és véleményformáló jellege inkább az időseknél van még jelen. Viszont annak ellenére, hogy a kitöltők több mint háromnegyede foglalkozik baráti köreiben politikával, az értesülések legjava mégsem köztük történik. Ezért feltételezhető, hogy a kommunikáció

többsége inkább az egyéb fórumon látott, hallott információk utólagos megvitatásaként zajlik. A pontos százalékos eloszlást a *2. számú melléklet 4. ábrája* tartalmazza. A továbbiakban a közérdekű helyzetek, események mérlegeléséhez vett tényezőket, személyes befolyásoló erőket kerestem. Az első három helyen kissé ellentmondásos reakciókat kaptam. Elsőként a családtagok, majd a barátok és a sajtó véleménye számít egy közéleti történés megítélésénél. A pontos eloszlást a *2. számú melléklet 5. ábrája* tartalmazza. Az egyéb válaszok között értékelhető válaszként a „józanész” fogalma és kisebb előfordulásban ugyan, de a tanárok szakmai véleménye. Egy pihentető kérdést követően az ideális párt, pártélet jellemzésére voltam kíváncsi. A rengeteg konkrét válasz közül a leginkább előforduló leírás szerint: demokratikus, tisztességes, korrekt, együttműködő, szakértő, realista jelzőkkel illették legtöbben. Ami mindenhol említést nyert, hogy a népért van, a közjó érdekeit szolgálja. Gyakori válaszként szerepelt, hogy a kérdés maga egy utópia, nem (a jövőben sem) létező fogalom. Fontos belátnunk, hogy ha ez egy ideologizált képzet, ezek szerint a mai pártokat és életüket nem tartják ilyen ideális beállítottságúnak, illetve a kilátástalanságot, reménytelenséget bizonyítja az utóbbi még elméleti síkon sem értelmezett válaszhalmaz a kérdéskörben.

Ezután a politikai aktivitásra tértem ki. A kutatásom kezdetén a 2014. évi parlamenti választásokat vettem számba, mint részvételi kérdés. Ekkor ugyanis a legfrissebb választási esemény ez volt, később más (EU parlamenti képviselő, helyi önkormányzati) szintén megesett, de a kérdés célja nem is konkrét választási történésre irányult, hanem friss és általános aktivitási szint mérésére. Tökéletes harmados eredmény született. A válaszadók kétharmada ment el szavazni, ezek fele tudatosan készült rá, a másik fele csak állampolgári kötelességének tett eleget. Akik nem vettek részt és a tartózkodó kitöltők lettek a harmadik harmad. Köztük egyenlő arányban volt, akik részt akartak venni, de valamilyen külső okból kifolyólag mégsem tudtak elmenni és azok, akik (már) nem hiszik, hogy van értelme a demokrácia ezen tevékenységének. Valamelyest kisebb arányban voltak, akik passzivitási indokként állították, hogy őket hidegen hagyja a politika. A következő kérdés során inkább az okokat firtattam, miszerint előfordult-e, hogy különbözött a körzeti és országgyűlési képviselő párt szerinti hovatartozása, akikre voksoltak. Az egyszeri alkalom (18,9%) oka egyszerűen lehet az is, hogy még csak egy választáson vehettek részt koruknál fogva, a nemleges válaszban (57,7%) pedig benne vannak azok is, akik az előző kérdésben ugyanígy vélekedtek. Ez utóbbi mellett a többszöri alkalom (23,4%) jelentkezésének oka lehet érdekes kimenetelű. A leggyakoribb ok erre az volt, hogy nem pártra, hanem személyre szavaznak. Tehát a jelölt szakértelme, iránta érzett szimpátia a döntő, illetve említésre került, hogy nem feltétlenül működhet ugyanaz helyi szinten, mint

országosan. Ez megtörni látszik a régóta élő pártszemléletű gondolkodást, ami idősebb generációk jellemzője. Az azonos pártra szavazók főként a párt iránti –és elvi hűség mivoltából voksoltak „nemmel”. Szüneteltetve a pártpolitikai témakört, az egyéni világnézetre ható faktorokat vizsgáltam. A legkiemelkedőbb befolyást gyakorló tényezők a szülők, barátok és (számomra meglepő módon) a tudományos művek (kutatások, szakmai folyóiratok, tanulmánykötetek) lettek. Ha a külön válaszlehetőségben feltüntetett családtagokat egyként kezelném „család” opcióként, fölényesen vezetné az arányok eloszlását. A külön családtagokat és az egyéb válaszokat nem számítva a „politika” világnézetre gyakorolt hatása a legalacsonyabb. A média „csak” a politikai hatást előzte meg. Az egyéb lehetőség között legtöbbször adott tényező a „történelem” és a „minden (megadott lehetőség)” lett, kisebb arányban szerepelt a vallás és a tanárok megjelenése. A részletes százalékos eloszlás a 2. *számú melléklet 6. ábráján* látható. A fentiek alapján arra következtethetünk, hogy míg a politikai eseményekről nem feltétlenül a családtagoktól értesülnek az ifjak, addig mégis az ő véleményük a legfontosabb befolyásoló tényező, világnézetüket tekintve pedig minden másnál nagyobb hatásuk van.

Ezt követte az értékelő-skála kitöltése, ahonnan a hipotézisemben említett, ám még bizonyításra szoruló állításokat emelem ki. A korábban más formában már szerepeltetett ellenőrző célú pontokat szándékosan nem elemzem. A magyar politikai jövő asszociációjára kapott válaszaimat (kilátástalanság, bizonytalanság) igazolva, állításként megfogalmazva a válaszoló fiatalok 36%-a egyetértett a teljes reménytelenséggel, 28,8% nagymértékben, és az arány csökkent a kis mérték és egyáltalán nem reménytelen jövő felé. A párttagságon való gondolkodás felvetésében született az egyik legnyomatékosabb eredmény. 75,7% elképzelhetetlennek tartja maga részéről, mutatva ezzel a politikai aktivitás ilyen irányú érdektelenségét. Halvány kisebbségben 16,2%-kal mutatkozott meg a kismértékű elmélkedés erről, a maradék 2-3%-nál látható érdeklődés. Külön, még nem tárgyalt felvetésben a fiatalok helyi, közérdekű változtatásainak lehetőségeire koncentráltam. Vagyis, hogyan érzik a lakhelyükön felmerülő problémák kezelésében: kíváncsi-e a helyi politika a véleményükre, van-e befolyásoló ereje az ifjúságnak. Az eloszlások alakulása szerint a döntő többség (43,2%) egyáltalán nem érzi, kismértékben a válaszadók közel egyharmada (34,2%), nagymértékben 15,3%, teljes mértékben alig 2,7%. Tehát az adatok szerint a fiatalok helyi szinten sem látják úgy, hogy számítana az ő jelenlétük, meglátásaik, erejük. A politikai aktivitás hiánya ezzel az adatsorral is igazolni látszik, mégpedig az érzelmi attitűdöket, motiváció hiányát okozatként kiemelve. Ez szélsőségesebb eredményt mutatott egy már említett 2012-es kutatáshoz képest,

ahol a megkérdezettek kevésbé tűntek borúlátóak.³³ Hipotézisemet, miszerint elkélne egy generációváltás a politikában tevékenykedők között, alátámasztják a következő kijelentés értékei. 59,5% teljesen azonosulni tudott ezzel a tételelemmel, 18% nagyobb részben, a kevésbé- és egyáltalán nem egyetértők aránya 10% alatti. Enyhe ellentmondás tapasztalható viszont az ehhez szorosan kapcsolódó állításhoz, hogy ha több fiatal (értelmiségi) venne részt a politikában, növekedne az eziránti érdeklődés. Mindegyik válaszlehetőségre egyformán (25%-hoz közeli arányban) érkezett válasz. A két kérdés ambivalenciája, hogy az ifjúság szükségesnek tartja a „közülük valók” nagyobb arányú politikai részvételét, ám akiket kevésbé érdekelt a téma, akkor sem foglalkozna vele többet, ha jelentősebb változás állna be ilyen téren. Egy feltételes fantáziált esetről szólván a következő értékelésre váró mondatom az előbbiekhöz köthető. Mégpedig aktív politikai tevékenykedés esetén a kitöltő jobban végezné a munkát, mint a jelenlegi döntéshozók. Természetesen ez egy igen tág értelmezés, de a válaszok eloszlása mindenképp megér egy kitekintést. A válaszolók legnagyobb mértékben ennél a kérdésnél voltak bizonytalanok (29,7%). Majdnem ekkora arányban, 27% vallotta, hogy nem végezné jobban a munkáját ebben az esetben. Ez utalhat arra, hogy nincs tapasztalatuk a politikai szakma területén, így nem mernék felvállalni hivatásukként, ha úgyszólván „nem értenek hozzá”, amit egyébként közvetlen értelmezésében helyes és őszinte érvelésnek, hozzáállásnak vélek, ugyanis konkrétan munkavégzésről volt szó (nem a politikai tevékenységgel járó előnyökről), tehát végezze olyan, aki szakértő ebben. A logikai ívet követve a következő ehhez kapcsolható állítás az, ahol a jelenlegi vezetők hozzáértésével, szakmai képességeivel való elégedettséget vizsgáltam. Vagyis, ha már a fiatalok nagyobbik része nem végezné jobban a politikai munkát, nem csatlakozna párthoz, nem érzi erejét a döntéshozatalban, reménytelennek tartja a politika jövőjét, de több fiatal politikust szeretne anélkül, hogy az növelné az érdeklődését: milyennek tartja a jelenlegi politikusokat, politikát? Hatalmas (a ma népszerű) kétharmados többség egyáltalán nem elégedett az aktuális vezetők képességeivel, kismértékben tartja problémamentesnek 20,7%, és csupán 1-2% a pozitív kategóriába tartozó fiatal. Ha már a képességek állása vizsgálat tárgyát képezte, felhoztam az aktuális tevékenységekre irányuló szimpátiát. A kitöltők 55%-ának a legkevésbé sem tetszenek a kormány törekvései, 22,5%-nak csak kismértékben, a mérleg pozitív oldala meg összesen 10%-os mutatóval bír. Életkori változtatás tekintetében már bebizonyosodott a fiatalok véleménye, ám társadalmi- és politikai tekintetben is kutattam a tárgykört. 47,7 egyetért ilyen megközelítésben a változtatások fontosságával, 28,8% nagymértékben, 10,8% kismértékben, 2,7% nem. Az átformálás mikéntjeként egy fiatalok körében népszerű nézet, a radikalizmus felé tett növekvő szimpátia indokolta a

következőkben vizsgált állításom. A kitöltők majdnem fele (46,8%) szerint szükség lenne gyökeres, radikális változtatásokra, 27% nagyobb részt így gondolja, 11,7% kisebb részben, 3,6% nem így véli. Ez alátámasztja az eddigi kutatásokat a radikalizmus népszerűségének növekedéséről, melyet magam is így látok. Érintve a későbbi vagy jelenlegi munkát, szakmát, az erről vélt aggodalmakat sem hagytam ki. 36% teljes mértékben fél, hogy a politika negatív hatását megtapasztalja, 32,4% nagyobb mértékben, csak 9,9% kismértékben, és 13,5% nem tart a politikai nyomástól. Ez sem egy jó arány, több mint kétharmada a fiataloknak túlnyomó részben állandó vagy rendszeresen felmerülő stressz hatása alatt van, amit a negatív politikai erőktől, behatásoktól való félelem okoz. Ez semmilyen munkaterületen nem konstruktív jellegű, így gátolhatja a sikeres munkavégzést, a magánéletre kihatás megjelenését, akár az általános félelemérzetet.

Két pihentető aktuálpolitikai kérdés után egy szintén elméleti jellegű tárgyra tértem át. A legvilágosabb eloszlást a pártalapításon való elmélkedés kérdése mutatta. 88,3%-nak meg sem fordult a fejében, hogy valaha pártot alapítson, és az erre tett indoklások hozhattak említésre méltó válaszokat. A csekély igenlő válaszok sokféle magyarázattal szolgáltak. A radikális változtatás szükségessége mellett említették a jelenlegi pártok hiteltelenségét, korrupcióját, helytelen tevékenységét és a rendszer működésképtelenségét. Az aktív politikai személyek kiöregedése, generációváltás szükségessége is szerepelt indoklásként. A „pénz van benne” humoros válaszával párhuzamosan három konkrét mondatot idéznék: „(...) a mai pártok tagjai túl öregek, és leginkább túl korruptak. A „rég” nagy pártoknak el kellene tűnniük és átadni a stafétát a fiataloknak” – bizonyítva az ifjúság megjelenésének szükségszerűségét. „Talán lehetne változtatni, bár úgysem engednének egy új, gyökeresen más pártot érvényesülni” – láttatva ezzel, hogy a jelenlegi rendszer elnyomná az újra, másra való törekvéseket, és „kényszeríti” az újakat a hasonló korrup, haszonleső viselkedésre az érdekérvényesítés eléréséhez. Erre reflektálva idézném fel Nietzsche javaslatát: „aki szörnyekkel küzd, vigyázzon, nehogy belőle is szörny váljék.”³⁴ A harmadik idézet szerint: „(...) a jelenlegi rendszer nem fenntartható. Szerintem hazudik az a fiatal, aki még nem gondolkozott ilyesmin, de a megvalósítástól mindenki fél.” – sokatmondó sorok a bizonytalanságról és tapasztalatlanságról. Ezután elméleti síkon maradva a közügyi szférák közötti változtatásról érdeklődtem. Ha lenne politikai hatalmuk, a válaszadók legtöbben az oktatás és az egészségügy területén alakítanának, megelőzve a pénzügyi szektort. Népszerű egyéb válaszként a „mind” opció szerepelt még, amivel magam is egyetérték. Véleményem szerint egyik terület sem hagyható ki a változtatásra szoruló tényezők közül. A százalékos eloszlások

a 2. számú melléklet 7. ábráján található. Majd egyfajta tájékozottsági vizsgálat és vélemény-felmérési célból kértem, hogy értékeljék egy 1-10-ig terjedő skálán Magyarország jelenlegi nemzetközi, politikai megítélését (ahol az '1' az elkeserítő szint, és '10' az, hogy semmi probléma hazánkban a külföld szerint). A beérkezett értékelések átlaga a végeredmény szerint 2,77 lett. Vagyis a magyar ifjúság igen borúsnak látja a hazai politika nemzetközi megítélését. Az indoklások sokszínűségét bemutatva pár példát emelnék ki: elsőként az antidemokratikus és diktatórikus vezetést emelték ki a negatív megítélés magyarázataként, illetve az Európai Unió elleni nyílt szembeszegülést és a külföldre kivándorló magyarok sokaságát. Ami még ezeknél a véleményeknél is többször jelent meg: az egyszerűen nevetségesnek, pocséknak titulált országimázs.

Kisebb kitérőként a politika kulturális életre tett hatásáról kérdeztem az ifjúságot. 11,7% szerint teljesen káros hatású, 50,5% inkább negatívnak, 20,7% politikailag semlegesnek, 15,3% inkább pozitívnak és 1,8% építő jellegűnek látja. Ezt csupán érdekességként és a befejezés előkészítéseként tettem fel megtörve a tömény aktuálpolitikai problémaköröket, a politika kulturális hatásai szintén egy külön tanulmány témája lehetne. Utolsóként talán az egyik leglényegesebb zárt kérdést hagytam. A kitöltő szubjektív, saját életére vonatkoztatott mai magyar politikában legaggasztóbbnak vélt területet, helyzetet kerestem. Magasan a legnagyobb problémának találta az ifjúság a munkabér kérdését, mögötte szerepelt a korrupció és a szociális- és egészségügyi ellátások minősége, rendszere. Külön említésre méltó az ezt követő oktatási minőség problémájának felhozatala, illetve egyéb válaszként többször beérkezett: társadalmi érdektelenség. Utóbbi azért fontos, mert kizárólag egy választásként a sok lehetőség közül többen ezt gondolták a legégetőbb gondnak, ami némiképp bizonyítja a passzivitásra, ignoranciára tett felvetésemet mint fejlődést gátló tényező. A teljes kimutatás a 2. számú melléklet 8. ábráján látható. A többször hivatkozott tanulmány eredményeivel egyezve szintén a munkaügyi problémák kerültek előtérbe, megelőzve a pénzügyi gondokat és bizonytalanságot.³⁵

Konklúzióként elmondhatom, hogy a hipotézisemben leírt valamennyi állításom igazolást nyert, kivéve az alapfeltevést, miszerint a nagy többség nem foglalkozik politikai kérdésekkel, tehát passzív, közömbös, elutasító. A szakirodalmat és az online kérdőíves módszer említett hátrányait hozzávéve ehhez az eredményhez belátható, hogy a kutatásom ezen része nem feltétlenül reprezentatív. Ám ettől a tényről eltekintve eredményesnek, hasznosnak mondhatom az itt tapasztalt összefüggések vitathatatlan helytállóságát. Kiemelten a család színtere bizonyult a legbefolyásosabb tényezőnek a politikai konformitás kérdésében. Valamint

az is láthatóvá vált, hogy a média színterét direkt módon érdeklődve a fiatalok nem vallják úgy, hogy a helyzetmegítélésükben és eszményeik alakításában a médiumok szerepet játszanának, ám ellentmondásul a politikai informálódás jelentős arányban történik online módon, vagyis a média egyik szegmensén keresztül. Így adódik pár logikus feltevés. Optimális esetben valóban csak információszerzésre használatos a fórum, és a tálalás mikéntje és mögöttes tartalmaktól eltekintve a médiát magát már figyelmen kívül hagyva alkotnak ítéleteket politikai kérdésekről az ifjak. Jogos kérdés vethető fel, hogy ez a realitás talaján maradvá lehetséges-e. Tehát informálódhatunk-e oly módon, hogy közben semmilyen hatása nincs ránk az adott közvetítő-csatornának? Véleményem szerint ilyen állapot nem létezik. A mai magyar médiabirodalmat ismerve nem igazán tudok olyan totálisan objektív fórumról, mely politikailag tökéletesen semleges, és mégis elérhető az ifjúság vagy bárki más számára. Így vagy egyetértés, vagy ellenvélemény születik, de mindenképp hatást, befolyást vált ki a csatorna. Más esetben feltehetően az informálódás tényét nem tartják negatív jelenségnek, míg ha befolyásoltságról van szó, a médiának hinni, „bedőlni”, konformistának lenni „ciki”, szégyellni való dolog a fiatalok körében. Ezért egyfajta kérdező-módtól függő tagadási reflex alakult ki. Ez még mindig a jobbik eset, ugyanis a legrosszabb, ha az ifjú azért nem jelöli a médiát mint befolyásoló tényezőt, mert tudomása sincs róla, hogy hatással van rá. Tudatában lenni a ténynek, és tagadni azt szintén nem pozitív jelenség, de a felismerésből még alakulhat építő fejlődés, viszont a tudatlanságból nem igazán. A kutatás rámutatott a hipotézisem további részeire, miszerint az ifjúság nagyja radikális változtatásokat szeretne, több fiatal a politikába, mivel ahogy most jellemzik a politika helyzetet: diktatórikus, korrupt, hazug. Amit szerintük csak bizonytalan, kilátástalan jövő követhet.

V. FEJEZET

Az „ifjú” szociálpedagógia és a politika

A dolgozatom témáját kiegészítve szeretném érinteni a szakmában foglalkozkodó fiatal társaimhoz kapcsolódó véleményeket, tapasztalatokat. A kérdőíves kutatás mellett (melyet számos szociálpedagógia szakos hallgató töltött ki) fontosnak tartottam szakmabeliek álláspontjait is behozni a probléma megvitatásába. Főként azért, mert a szociális munka mellett a szociálpedagógia szak és szakma elég fiatalnak számít itthon (ezért a címadás), még a még a szakemberek között sem közsímert (!). Személyes interjúkat készítettem többek között szociálpedagógus hallgatókkal, és szociális szférában dolgozó személyekkel. Mindnyájukat a politika szociális intézményekben való jelenlétéről kérdeztem, és maguk (vagy fiatal utódaik, kollégáik) jövőbeli lehetőségeiről, elképzeléseiről, politikai hatásáról faggattam.

Az interjúztatás formai tekintetében minden alkalommal egyéni interjúként zajlott. Hallgatótársaimat négyszemközt, az intézményi munkavállalókat pedig 1-2 szereplős egyéni módon. Struktúráját tekintve pedig valamennyi kortársi beszélgetés esetében a félig strukturált, rövid mélyinterjú szempontjait, technikáját alkalmaztam.³⁶ Ennek oka, hogy a teljes strukturáltság, merev válaszadás lehetőségét a kérdőíves kutatásom tökéletesen lefedte, a külön fejezethez preferált egyéni, szubjektív élmények, vélemények kiderítéséhez pedig a konkrét kérdéseimen kívül, egyfajta irányított, de nyitottabb hangvételű párbeszédet alakítottam ki. A szociális szektorban dolgozókkal készített interjú jellegét tekintve eltérve a hallgatótársaimétól strukturálatlan, narratív interjúként zajlott. Ezt az a tény indokolja, hogy a lehetőségek korlátozottak voltak az interjúkészítést illetően. Ezalatt értem azt, hogy több dolgozót csak munkaidőben tudtam elérni, így az esetleg közben felmerülő zavaró tényezők nem szabtak gátat a felkészített ívű beszélgetéshez, mivel kötetlenül történt. A másik ok, hogy a társalgás problémaköre igen érzékeny terület, ezért jobbnak láttam szabadabban hagyni a menetét, így a szakember csak azokról a mozzanatokról számol be, amiről szeretne, és ami a kommunikáció során felmerülhet. A téma tárgyalása és az itt feltüntetett következtetések, főként a konkrét idézetek kiemelése során az anonimitást rendkívül fontos szempontnak vélem, a tárgykör kényessége, érzékenysége, sebezhetősége miatt. A konzekvenciák, összefüggések feltárását egy szintén általános jellegű formában, minimális utólagos cenzúrával teszem, az esetleges konkrét intézmények, személyek névtelenségét és felismerhetőségét megvédve, amely esetben szükséges. A hallgatói interjú pontos kérdéseit a 3. számú melléklet tartalmazza.

A beszélgetésekre nyugodt, zavartalan körülmények között került sor. Mind a problémakör komolysága, mind maga az interjúhoz szükséges megfelelő közeg megteremtése miatt. Külön helyiségben, kényelmes helyzetben, oldott, baráti hangvételben zajlottak a válaszadások. A rögzítés saját okostelefon diktafon alkalmazása segítségével történt, így nem zavarhatta meg papírra jegyzetelés sem az alanyt, sem jómagamat. Az interjúk egy alkalommal bonyolódtak le, viszonylag rövid idő alatt (30-45 perc), a nyitott, elbeszélő forma jellege és az interjú célja miatt nem volt szükség több alkalmas vagy nagyobb mélységekbe menő boncolgatásra. A hallgatói kérdéseket tegező formában tettem fel, az interjú típusa és az alanyok életkor szerinti hasonlósága miatt, illetve a szociális dolgozóknál változó formában ügyelve az egyéni kívánságokra, korkülönbségre és alapvető tisztelet megadására.

Elsőként a kortársaimmal való beszélgetéseket elemzem. Bemelegítésként mindegyik alanytól a hétköznapi életben előforduló politikai aktivitására kérdeztem rá. A négy végzős szociálpedagógus hallgató kétféle álláspontot képviselt. Nagyobb arányban kaptam olyan szemléletet, miszerint egyáltalán nem érdekli őket a témakör, valamelyikük csak szavazni jár el, volt olyan, aki még arra sem. Egyikük foglalkozik csak a kérdéssel, ő is csak mértéktelenen, cikkeket olvas interneten, de mint mondja: „(...) elolvasok cikkeket politikai témában, de azt nem szeretem, ha csak arról szól valami, hogy más pártot, politikust szid, rágalmaz egy-egy cikk. Ha észérvekkel, hitelesen alá tudja támasztani a leírtakat természetesen továbbolvasom, de ez a ritkább. (...)” Magam részéről ezt teljesen helyénvaló hozzáállásnak vélem. Nem gondolnám, hogy akár a magánéletben teljesen el kellene zárkózni minden közügytől, ami ugyanúgy kihathat ránk, akkor is, ha mi szeretnénk kívülállók maradni. Viszont ahogy a kedves kollegina is mondta, addig van értelme, amíg hasznos információkat, vitákat tartalmaznak a leírtak. A nagyarányú elzárkózásnak pedig az is oka lehet (amit már korábban említettem), hogy ők tapasztalataim szerint kevésbé kaphatók politikai érdeklődésre, pedig hasznos lenne az ellenkezője. Ahogy a szakmában is ismeretes a túlnyomó többségű nőnemű tevékenykedő, jómagamnak szintén csak hölgy kortársaimat sikerült megszólítanom. De ami talán mindegyikük válaszában közös, hogy van a családjukban olyan személy, aki aktívan foglalkozik a közéleti kérdésekkel, beszél róla, ha csak családon belül is, de kiveszi a részét a politikából. Ebből következtethetünk a generációs különbségekre is, mégpedig arra a két lehetőségre, miszerint a politikai aktivizálódáshoz kell egyfajta érettség, élettapasztalat és politikai hatások tapasztalata egyaránt, amekkora mennyiség és idő után már nem járható út az ignorancia. A másik lehetőség a más korban, rendszerben születés ténye is, ezért is inkább szüleink, nagyszüleink érdekeltek jobban e kérdéskörben. Ezt szintén mutatja az, hogy ifjúkorú

testvéreik sem érdeklődnek jobban a megkérdezetteknek. Az elzárkózás mellett hasonlóság a zömében negatív szemlélet a fogalom iránt, ami elméleti megfigyeléseimet igazolja. Többen feleslegesnek tartják a politikai tevékenységekbe ölt pénzszerzést: „(...) Felesleges felhajtásnak tartom ezt a nagy hercehurcát meg a pénzkidobást, hogy propagálják magukat. Nem hogy azt a pénzt más, tényleg fontos dolgokra költenék. (...)” Ezzel a választásokra és annak szerves velejárójára, a média általi manipulációra utalással jól szemléltethető, hogy mire asszociálnak sokan a politika felhozatalával kapcsolatban, így a fogalmi meghatározáskor tett egyéni tapasztalatokra alapozott hipotézisem újfent bizonyítékot nyert. Ugyanakkor a tartalmi mondanivalójával mélységesen egyetértek. Felháborítónak tartom a több száz millió forintos reklámkampányokra fordított összegeket, melyeket számtalan szociális vagy egészségügyi helyen lehetne kamatoztatni. Valljuk be, mindkét szféra siralmas állapotban működik ma hazánkban.

A társalgást már konkrét szakmai mélységekkel folytattam, a diáktársaim gyakorlati helyein politikai jelenségek típusai felől érdeklődtem. Az előző hétköznapi kérdéshez hasonlóan szakmailag sem aktivizálódott a probléma kitárgyalása. Többükönél említés szintjén sem jelenik meg, ám vegyük számításba, hogy ennek az is lehet oka, hogy nem az intézmények, gyakorlatvezetők nem akarják bevonni diákjaikat ilyen mélyen a mögöttes helyzetbe, akár őket féltik, akár azt, hogy nem tudni, mi szivároghat ki „illetéktelen” fülekhez. Érdemibb válaszként a következő megjelenési formákat kaptam. Pártrendezvényeken való részvételt, ahol nyilvánvalóan a kliensek érdeke kívánja meg a szereplést, és a rendezvény jellegétől függ, nem a politikai mivoltától. A gyakornokokat és kollégáikat nem befolyásolja a szervező csoport vagy a finanszírozó, a klienseket pedig egyáltalán nem érdekli, főleg ha gyermekekről van szó. Egyedüli hallgatótársamnál, akinél gyakrabban felmerül a politika témája, ő úgy nyilatkozott, hogy figyelniük kell „(...) milyen politikai irányzat, vagy milyen képviselő az, aki segíthetné a munkánkat valamilyen formában, vagy ki, hogyan, milyen módon tudná, vagy már éppen nehezíti, és ez hogyan küszöbölhető ki, vagy hogyan lehet ehhez alkalmazkodni.” Jómagam ezzel a tapasztalattal tudok azonosulni, ugyanis saját gyakorlólhelyemen is többször felmerül a kérdés hasonló viszonylatokban. Természetesen függ attól is, hogy az adott intézménynek ki a fenntartója, és milyen fokon játszik közre az aktuálpolitika, de ebben a kérdésben sem hiszem, hogy feltétlenül el kellene zárkózunk a témától, teljesen biztosan nem.

Következő szeletként arra fektettem a hangsúlyt, hogy szabad-e, illetve szoktak-e szaktársaim gyakorlólhelyeiken politikáról beszélgetni munkatársaikkal vagy klienseikkel. Ebben egyöntetű nemleges választ kaptam, ki részletesebben, ki tömönnyel fejezte ki.

Indoklásul azonban más-más reakció fogadott. Előfordult, hogy a kliens problémájának fontosságát helyezték előtérbe, így nincs idejük, energiájuk, kedvük egyéb politikai hangvételű csevegésbe bonyolódni. Legalábbis munkahelyről lévén szó, a fő feladat valóban az igények kielégítése, a problémák megoldása. Bár hozzáteszem, erősen kétlem, hogy egy-egy kliens közül akár egy sem említett volna közügyi okot problémája forrásaként (ha csak nem gyermekről van szó), legfeljebb nem hangzott el a politika szó, vagy nem konkrét pártokról, képviselőkről beszélt, pedig attól még lehet, hogy politikai jellegű volt a felőle érkező üzenet. Másik ok pedig, hogy munkatársaik sem hozzák szóba, de itt is gondolkodóba ejtő a helyzet, mondván lehet, hogy csak az ő jelenlétükben nem merül fel szándékosan.

A folytatásban rátértem arra, hogy érzik-e gyakornokként a politika hatását, ezen belül előnyeit, hátrányait tapasztalták-e már. Itt már árnyaltabb a kép. Volt, aki azt hozta fel, hogy a gyakorlaton lényegében ingyen dolgozunk, hivatkozva a tényre, hogy az egyetemek nem kapnak elegendő támogatást erre (és egyébként sem), továbbá a szociális szférában sokszor még a kötelező igények lefedésére sincs elég juttatás, nem hogy gyakornoki fizetésre. Az előbbiben tudomásom szerint a szegedi egyetemnek különösen sok tapasztalata van a politikai okokból adódóan. Más arra hivatkozott, hogy a törvény szerint leszabályozott dolgozói létszám miatt egyenesen megváltás volt, hogy egy gyakorló hallgató is segíti az ottaniak munkáját. Ugyanis az előírt személyi keret nem elegendő a kliensek mentálhigiénés igényeinek kielégítéséhez, így a precíz, maximális eredményű munkavégzéshez sem. Egy harmadikféle élmény pedig egy nemrégiben megesett országos botrány következményéről számolt be, ami miatt személyi változások, átszervezések és bizonytalanságok is felszínre törtek a gyakorlati helyén.

Egy-egy későbbi kérdéssel arra voltam kíváncsi, hogy a diploma megszerzése után (feltéve, ha később szociálpedagógusként helyezkednek el), munkájuk során mennyiben fog változni a rájuk nehezedő politikai nyomás a jelenlegi terepgyakorlathoz képest. Nagyrészt jelen helyzetben sem érznek nyomást, és a jövőben sem számítanak rá, főként, ha ott kapnak állást, ahol most is gyakornokok. Ezért félelemérzetük sem támad a politikát illetően, ha a későbbi munkát vetítik előre. Egy olyan reakciót kaptam, ahol az illető nagyban tart a politikai nyomástól. Szerinte majd változni fog a súlya, mindenképpen nőni fog, ha főállásban tevékenykedik. Ilyen formán állítja: „(...) Jobban bele kell merülnöm sajnos. Olyan világot élünk, ahol több (vagy kizárólagos) támogatást kap az, aki a jelenleg hatalmon lévő politikában érdekelt valamilyen szinten.” – így kiemelve az egyéni változásra, fejlődésre való hajlandóságot, még ha negatív töltetű, szükséges rosszként is említi meg. Egyébiránt egyetértek ezzel a

felfogással, mint már korábban is állítottam, a teljes fokú közöny nem megoldás a hatékony munkavégzéshez, a teljes körű rálátáshoz. Félelmei pedig azért is adódnak, mert lehet, hogy az eredményes munkához fel kell adnia valamilyen szinten elveit, vagy titkolnia azokat felettesei előtt, és aggódik, hogy nézeteltérések támadhatnak kollégáival, klienseivel. Ez a probléma nagyon is valós és aggasztó, úgy vélem. Mondhatni igen csak aktuális, roppant módon „életszagú”.

Ugyan meglepetésemre, de szerencsére rendkívül profinak mondanám a leendő kolleginákat, ugyanis egyiküknek sem okoz gondot, hogy ne vigyék haza a munkájukat. Vagyis tökéletesen külön képesek választani a gyakorlaton történeteket, és azt ott is hagyni, amint magánéletük mezejére lépnek vissza. Egyesek számára ez nehéz lelki, morális feladat lehet a szakmában, akár magam is olykor vívódom egyes komolyabb, mélyebb esetek után, de megnyugtató a tény, hogy általános jelleggel, természetes, magától értetődő módon igenlő választ kaptam e kérdésre.

Gyakorlati tapasztalataik során nem került sor éles konfliktushelyzetre politikai indítatásból sem a dolgozók, sem a kliensek, sem egymás között legnagyobb örömről. A túlfeszült politikai közhangulatban ez úgy vélem, kiváló eredmény, hogy mind a négy meghallgatott alany különböző területen tevékenykedik, még sincs egyik intézményben, intézménytípusban ilyen eredetű konfliktushelyzet. Vagy ha valaha volt is gyakorlatuk előtt, azt helyesen kezelték, és azóta megtartották az ilyesfajta feszültségektől mentes légkört. Legalább a mindennapi szociális munkát nem gátolja a hétköznapi oly sokszor megjelenő politikai nézeteltérés, és az abból adódó értelmetlen konfliktusok.

Végül utolsó vezérkérdésként az idealizált jövőről érdeklődtem. Milyen változtatásokat várnának el a szociális szférában a politikai hatalomtól? Négy társamtól négy különböző aspektusból kaptam rávilágítást, tökéletes differencia. Első beszélgetőpartnerem a magától értetődő csekély anyagi finanszírozottságot emelte ki, amit elkeserítőnek tart. Ahogy mondja, „(...) sokszor azon kell gondolkozni, hogy hozzunk ki például egy kötelezően megtartandó programot a legkevesebb pénzből, és gyűjtünk minél több felajánlást, mert nem futná a költségvetésünkből. Nagyon kevés a dolgozók fizetése is. (...)” Való igaz, anyagilag is alulértékelt a szociális szakma, magam is így látom. Az előbbi felvetés pedig a saját gyakorlati helyemen ugyanígy rendszeresen megjelenik problémaként. A következő interjúalany többek között a racionális, ésszerű gondolkodás hiányát emelte ki, emellett javasolja: „(...) a ránk vonatkozó törvényeket szakmában dolgozók együtt alkossák, ne olyan emberek, akik talán tíz éve még szakmabeliek voltak, azóta viszont kliensekkel sem találkoztak. Mert ami akkor még

működhetett, mára nem biztos, hogy elég lesz.” Azt hiszem, ehhez nincs is mit hozzáfűzni, tökéletes meglátás és érvelés. A harmadik megkérdezett szintén fontos szempontokat vet fel. A társadalmi hozzáállás szerinte siralmas az effajta (szociális) kérdésekhez, illetve az ellátó-rendszert bírálja. Példaként hozza fel, hogy a legtöbben nevelőszülők pusztán csak a pénzért fogadnak be gyermekeket, továbbá a rendszer (az ő szavaival élve) „ide-oda dobálja őket”. A negyedik alany végül más, szociális területhez szorosan kapcsolódó szegmensek kritikán aluli állapotára világít rá, mint az oktatás- és egészségügy.

Az előbbieket után egy más nézőpontból tehetjük fel a kérdést: hogyan látják a már szociális területen dolgozók a fiatalok esélyeit? Ezt a témakört boncolgattam korábbi generációk szülőiteivel, szándékosan lényeges különbségükkel, hogy egyszerre kapjak tanúbizonyságot az általam észlelt nemzedéki differenciákról, a szakma múltjáról és az általuk vélt jövőnkről. Az interjúk hasonló körülmények között zajlottak, ahogy kortársaimmal, ezért ismétlésbe nem bocsátkozom. A kellemetlen témakör meglete újfent érvényességet kapott, még nyomatékosabban. A fiatalokkal ellentétben már bizonyos ideje dolgozó személyekről van szó, akiknek még kényesebb a kérdéskör, előfordulhat, hogy féltik pozíciójukat, megélhetésüket akár általános jellegű válaszadásokkal, véleménynyilvánítással. Ily módon eleve nehezebb volt megszólaló alanyokat találnom, akik nem zárkoznak el. Szándékosan beiktattam az elemzésbe egy-egy ilyen utóbbi személyt is, hogy megmutassam, mennyire gyakori a politikai semlegesség, közömbösség szociális területen dolgozó szakemberek között.

A hallgatókkal ellentétben itt csak bevezető jelleggel tettem fel a politikával foglalatosság kérdését, ám a dolgozók körében fellelhető különbség a kortársaimmal szemben, hogy ők többnyire rendszeresen követik a közéleti eseményeket. Főként napilapok olvasásával, televíziós híradások követésével, családi és munkatársi beszélgetések alkalmával. Ritka, alig előforduló fórum az internetes cikkek böngészése. Itt látható a már említett fontos generációs különbség több mozzanata.

A folytatásban már a konkrétabb témakörhöz kanyarodtunk. A szociális szakma valamennyi területén másként jelenhet meg a politika, erre a differenciára is kíváncsi voltam. Az egyik szakember idősellátásban dolgozik, itt nagyobb gyakorisággal fordulhatnak elő politikai vitatémák. Mint mondja, a munkatársakkal való rendszeresnek mondható eszmecsere mellett kliensekkel szintűgy előfordulhatnak közéleti jellegűek, és mindaddig nem szabnak gátat ennek, amíg nem adódik belőle konfliktus. Pártpolitikai típusú diszkusszió azóta nem merülhet fel, amióta egy esetben heves összeszólalkozásba csapott két egyén ellenvélekedése. Ez az esemény számított kirívó esetnek, innentől fogva pártéletről, preferenciákról nem eshet

szó a nappali ellátó intézményben. Közéleti események megvitatása azonban nem tilos kliensekkel sem. A politika téma más megjelenési formája a nemrég elmúlt több választási időszak, ahol a törvény szerint a dolgozók kötelesek minden párt képviselőjét, küldöttjét kampánycélú megjelenését segíteni. Vagyis nem tilthatják meg belépésüket az intézménybe, és lényeges, hogy politikailag semlegesnek kell maradniuk. Azaz, egy-egy agitáció alkalmával, nem kérdezhetnek vagy szólhatnak az előadóhoz, főként nem szabad állást foglalniuk politikai tekintetben. Nehézséget okoz továbbá az intézmény felett álló politikai érdekek szemmel tartása. Ugyanis (főleg választások idején) nem árt tisztában lenni, hogy a felső vezetés kivel szimpatizál, az intézményi jövőre nézve ez hasznos információkkal bírhat (mennyiben változhat a költségvetés, a munkavégzés, a kliensekre gyakorolt hatása).

Az ifjúság tárgykörében szélsőségesebb véleményt kaptam. A megkérdezett szakemberek szerint a fiatalok szinte egyáltalán nem foglalkoznak a politikával, nem is érdekli őket. Ezt saját családi tapasztalataiból és egyéb megfigyeléseiből állítják. Habár volt, aki hozzátette, annak idején ő sem foglalkozott fiatalon a témával. A szociálpedagógiára vonatkoztatva a kérdést, egyik interjúalany sem volt igazán kompetens a szakma részleteiben. Ennek oka lehet az elméleti háttérben említett félreértés valamelyike, főként a középkorú vagy idősebb dolgozók nincsenek tisztában a komponensekkel. A szakma más szegmensében dolgozók közül valaki gyermekekkel, sérültekkel foglalkozott, ott nem merülnek fel klienskörben politikai kérdések, aminek oka magyarázatra sem szorul. A fiatal, leendő szakmabeliek jövőjét érintően nem kaptam érdemlegest választ. Nem tudni, hogy érdeklődés hiánya miatt vagy alulinformáltságból adódóan, de a reakciók mindenképp produktívak lettek volna.

A dolgozói interjúkból nem nyertem annyi hasznos információt, mint hallgatótársaimtól, de nem mondanám eredménytelennek. Hiába meséltek sok eseményről, időben sem volt rövidebb egyik interjú sem, mégis szaktársaimat nyitottabbnak éreztem a beszélgetések alkalmával, több konkrétumot kaptam, a jövőről vélekedésben is árnyaltabb képet. Valahol itt éreztem azt a generációs szakadékot, ami még a közömbös viselkedés megléte nélkül is él, azaz még egy kommunikatív, nyitott szakember sem olyan oldott, mellérendelt szintű beszélgetést folytat a leendő fiatal kollégákkal (vagy egyáltalán a fiatalokkal), mint a kortársak.

VI. FEJEZET

Összefoglalás

Mit tehetünk?

Összefoglalásként levezetném a tanulságokat, konklúziókat, amit a szakirodalom, a megfigyeléseim és a kutatásaim nyújtottak. Ezen kívül javaslatokat teszek a változtatásra, a pozitív egyéni és szakmai fejlődés érdekében kortársaimnak és leendő szociálpedagógus kollégáimnak, de bármilyen korú és foglalkozású személynek praktikus lehet mondandóm.

Először is: *miért pont a fiatalok?* – kérdezhetnénk joggal. Miért mi aktivizáljuk magunkat, és fektessünk energiát a politikában való részvételbe? Ezen kérdésekre megannyi indokkal szolgálhatok. Elsősorban az ifjúságban még megvan, él az az *energia*, ami akár nagyobb volumenű változásokat is képes előidézni akár az egyéni felfogásban, világnézetben, akár társadalmi szintű mozzanatokban egyaránt (lásd: történelmi forradalmak, aktuálisan: internetadó elleni megmozdulások). Az erőforrások megléte kétségtelen, azok aktivizálásához kell szemléletváltás, nyitottság, hajlandóság, erőfeszítés. Ez az erő és nyíltság magában hordozza a *kreativitás* képességét. Azt az alkotóerőt és fantáziavilágot, amely kiemelheti akár az egész társadalmat a múlt dogmáiból, berögzült hibás problémamegoldó módszerekből, és képessé tesz egy makro közösséget valami új kreálására. Ami az ifjúság választását ezekhez a tényezőkhöz (ugyanis mondhatná bárki, hogy idős vagy korosodó ember miért ne lehetne energikus vagy kreatív) az általános, többségi életkori sajátosság indokolja. Ennek folyamányaként a fiatalok *személyisége sem olyan merev*, mint az idős generációké, ez ismét a nyitottság, változásra hajlandóság tulajdonságát vetíti elő. Ami még gyakran a középkorúak és szépkorúak reakciója, hogy miért nem lépnek fel például saját érdekükben, vagy miért nem mutatnak nagyobb hajlandóságot gyökeres változtatásra (főleg ha saját áldozatokat is követelne) az leginkább az (még ha sokan nem is ismerik el nyíltan), hogy nekik túl sok veszténivalójuk van. Ez mondható természetes reakciónak is, ugyanis ha szembeszállnak a politikai hatalommal (pláne ha nyíltan), vagy kicsiben, tegyük fel, ha ellentmondanak munkaadójuknak, veszélyeztethetik állásukat, akkor nincs kereset, nincs kenyér az asztalon, megannyi negatív következménnyel járna egy ilyen lépés. Ha mindemellett az illetőnek már nagyobb felelőssége van önmaga kenyérszerzésén kívül, tehát családos, gyermekeit kell etetni, ruházni, ellátni, akkor érthető a megélhetés féltése, legtöbbször lenyelik a békát, és meghunyászkodnak (konformistává válnak) ilyen esetekben. Ellenben a fiatalok többsége mögött még ott egy családi biztonság, háttér, akik jobb esetben tudnak segíteni a bajban, még

nem feltétlenül van saját jövedelmük, felelősségük is javarészt maguk iránt van, így a *féltenivaló is kevesebb*. Idősebbek szokványosan takaróznak még a következő nézettel: „nekik már mindegy”. Vagy olyan okból, hogy saját állításuk szerint úgysem élnek már sokáig, csak azt a maradék hátralévő időt szeretnék nyugodt körülmények között eltölteni, vagy középkorúak szeretnék megtartani a stabil állapotot, amiben már érvényesülni tudtak (munkát tudtak vállalni, családot alapítani) a jelenlegi politikai helyzetben, társadalmi berendezkedésben. A biztosat pedig mindenki félti, védeni próbálja. Nem véletlen, hogy azok az emberek lépnének fel a meglévő helytelen tényezők, működések ellen, akik nem tudtak érvényesülni benne, profitálni belőle. A közösségért, embertársainkért, társadalomért tett áldozatkészség és globális empátia pedig igen ritka jelenség manapság, főként Magyarországon. Ezt is inkább fiatal generációk között vélem itt-ott még felfedezni. Tehát minél inkább van „én munkám”, „én házam”, „én gyermekem”, annál jobban erősödik a féltés, a tulajdon védelme, annál kevésbé érdeklődnek a másé hogyléte iránt. De lényegében elmondható, hogy amíg ezek a felelősséget és védelmet erősítő faktorok nem állnak fenn számottevő mértékben, addig a fiatalokat jobban foglalkoztatja a *jövő kérdésének fontossága*. Érthető, hiszen életük nagyobbik felét abban fogják eltölteni, és nem mindegy (!), hogy az milyen minőségű élet lesz, ahol ők is érvényességet szereznek maguknak. Az empirikus kutatás és a szakirodalom egyaránt úgy véli, hogy „a fiatalok és az ifjúsági szakemberek ma már szerte a világon megegyeznek abban, hogy az ifjúságnak a döntésekbe való magas szintű bevonása (...) óriási erőforrásként szolgálhat egy eleve társadalom létrejöttéhez. (...) vannak a történelemnek olyan (ritka) pillanatai, amikor a felnőttek partnert látnak az ifjúságban. E gondolkodásmód felé való mozdulás napjaink Magyarországon több mint szükségszerűség.”³⁷

A szakmában, szociális területeken roppant nehéz dolgunk van a problémát illetően. Fiatal szaktársaim közül sokan még mindig teljesen idegenkednek a politikai kérdések megfigyelésétől, tárgyalásától, ahogy az interjúk is mutatták, szeretnék minél tovább semlegesek maradni, távol az efféle problémáktól. Ezt nem tartom helyes útnak. Ahogy a beszélgetésekből idézve fentebb reagáltam, nem dughatjuk homokba a fejünket. Több okból gondolom ezt. Mindenki szeretné megkímélni az egyébként is feszültséggel teli és emocionálisan megviselő munkát az ilyesfajta konfliktusok terhétől. Általában magánemberként szintűgy elzárkóznak, akik így gondolkodnak, de a szakma egy magasabb szintre emeli a helyzetet. Ugyanis, mint mondták többen, a kliensek érdeke az első a (leendő) munkánk során, ezért ha tetszik, ha nem, kötelességünk felvállalni az esetleges politikai behatások miatt érzett lelki- és munkaügyi terheket. Hogy miért? Pontosan a kliensek

érdekében. Azért, hogy megkíméljük vagy enyhítsük őket ezek alól a nehézségek alól. Legyünk mi a közvetítők a negatív hatások kezelésében. Le kell nyelnünk bizonyos dolgokat, talán olykor konformistává kell válnunk az eredményes munkavégzés érdekében. Ahogy a szakmában régóta dolgozó interjúalanyok és némely gyakornoktársam számot adott róla, az intézményrendszerek vezetésében mindig lesznek politikai viszályok, érdekeltségek, amik egyfelől nehezíthetik a munkát, másfelől folytonos dilemmákba kényszeríthetik a dolgozó embereket, főként anyagi és morális szempontból. Ily módon, ha néha fel is kell adnunk elveinket, a kliensek érdekében tegyük, külön kezelve a munkahelyi és magánéletbeli „énünk” eszméit, hogy minél kevesebb belső, lelki konfliktusunk legyen önmagunkkal. A közömbös viselkedés itt sem preferálható, a menekülés csak tájékozatlansághoz, bizonytalansághoz, és a problémamegoldó készségek hatékonyságának csökkenéséhez vezet. Azokat a pillanatnyi feszültségeket, amiket egy-egy aktuális politikai töltetű témakör okoz, ily formán megspóroljuk, de hosszútávon az imént említett következmények konstans lelki-, erkölcsi vívódásokat, kellemetlen érzéseket eredményeznek, nem beszélve a kiégés jelenségének lehetőségéről. Ezek viszont sem az egyénnek, sem az intézménynek, így a klienskörnek sem előnyösek. Pedig mindhárom jólétére „esküdtünk fel”, nem de?

Úgy gondolom, magánemberként sincs könnyebb dolgunk. Értem ezt úgy, hogy nekünk mint népnek (a politika „áldozatainak”), úgy mint nekünk, fiataloknak, és ezen belül is értem azokat, akik felhagyva minden ellenszenvükkel próbálnak a lehetetlennek tűnő helyzetből, a strukturált kalitkából kikecmeregni. Azok az ifjak, akiket még érdekelnek a közügyek, és nem kívánnak teljesen elhatárolódni tőlük, nem temetkeztek még bele a reménytelenségbe, a „majd lesz valahogy” és az „úgyse lesz jobb” közkeletű legyintések valamelyikébe. Szembe kell néznünk olyan kihívásokkal, mint az idősebb generációk lenéző magatartásával, akik szerint csak úgy, mint a közömbös fiatalok álláspontja alapján „semmi közünk a politikához”. Pedig nem vagyunk buták, csak kevesebb a tapasztalatunk az élet és a politika terén egyaránt (hozzáteszem, szerintem ma több a megvezethető, nem gondolkodó idősebb, mint fiatal). Akik minden jelentős változásra negatívan reagálnak, anélkül hogy érdemben foglalkoznának a kérdésekkel. Ehhez kapcsolom a fiatalok politikában való aktív részvételét is, ami véleményem szerint roppant fontos lenne a mai és majdani Magyarország érdekében. Ha a fiatalokat „kizárják, ez egyben azt is jelenti, hogy a demokrácia nem működik megfelelően.”³⁸ Épp ezért hangsúlyos a dolgozat mottója, mert hiába a közöny, a politika akarva-akaratlanul is foglalkozni fog velünk. Továbbá egy korszaknak vége, de a jelenlegi időszakot nem képviseli senki olyan, aki ekkor született, ezt élte, éli meg. És valljuk be, lehet, hogy jóval kevésbé elfogult és

zárkózott, mint egy közügyekben tapasztaltabb „öreg róka”, aki élete és politikai aktív éveit nagyobb hányadát egy teljesen más társadalmi közegben töltötte. De az idősök kizárása sem lenne jó megoldás, szükségünk van rájuk is, így hangsúlyozom, továbbra sem az egyik végtelből a másikba „esés” a cél. A tendencia sajnos itt ugyanúgy azt mutatja, hogy a generációk egyre inkább elhatárolódnak egymástól, nincs valódi kapcsolat idősök és fiatalok között, főleg nem politikai téren. A zsebbebb korúak (valószínűleg a szabadságban nevelkedés hatására is) jóval nyitottabbnak tünnek, mind a változásra, mind politikai téren, ha csak abban is, hogy sokkal nyíltabban mernek beszélni róla. Főleg a szépkorúak között gyakran még mindig tabu a politika témája, még családon belül is, ami igen szomorú tény. Inkább nyilvánul meg úgy, hogy a televízióval kiabálnak, mintsem megbeszéljék a gyermekeikkel, unokáikkal a fontosabb kérdéseket, hogy tanulhassanak egymástól akár múltból, előző társadalmi rendszerekről, akár empátiát, toleranciát, hogy ne csak az önös érdekeket figyeljük mindig. Főként, mivel „a rendszerváltás után a nemzedékek közötti politikai választóvonal a múltból való viszony mentén épült ki.”³⁹ Mit tehetnénk tehát? Mint a társadalom alapegységeként, úgy hiszem, a családban kell elkezdni a változást. Beszéljünk nyíltan problémáinkról szüleinkkel, nagyszüleinkkel, hogy újra meg újra tudatosítsuk bennük, hogy már más világ van, mint az ő idejükben. Így csökkentve azt a személyes érzelmi befolyást, amit az ő saját gyerekkorukban, aktív korukban elszenvedtek, tapasztaltak. Továbbá azért is fontos, hogy ne a hasonló korú politikai szereplők számoljanak be nekik a mi helyzetünkről, arról életszerűbben tudunk beszámolni mi magunk. A közvetlenebb kapcsolati minőség pedig (lévén, hogy családon belüli kommunikációról van szó) eleve egy elfogadóbb, nyitottabb hangvételi beszélgetéshez vezet, úgymond nem egy idegen „okoskodását” hallgatnák, ami újabb ellenálláshoz vezetne, hanem családtagjainkhoz törődő módon fordulnánk. Egyéb pozitív mellékhatása, hogy az eddig teljesen titkos és intim vélemények, érzések felszínre kerülése erősíti a kapcsolat minőségét is, akármennyire furcsának tűnhet ez. Mi ugyanúgy tanulhatunk felmenőinktől, sok közömbös fiatal megismerheti a közügyekkel foglalatosság fontosságát, amit elődeink nyomatékosabban érezték, mint mi.

Sose legyünk restek megkérdőjelezni mindent, főleg ha politikáról van szó! A kritikus gondolkodás építő jellegével hozzájárulhat az előrehaladáshoz. Henry Ford ironikus mondásával élve: „a gondolkodás a lehető legkeményebb munka, valószínűleg ezért gyakorolják oly kevesen.” Azért is szükséges, mert csökkenti a manipulatív célú megnyilvánulások erejét. A gondolkodó embert nehezebb becsapni, befolyásolni! Ahogy a latin

közmondás tartja: ahol kételkednek, ott szabadság van.* Ezek alapján akár újságcikkről, akár híradásról van szó, ne felejtsük el, hogy minden mögött ott a politika! Akármennyire szomorú, ez nem konspirációs teória, rengeteg gazdasági érdekeltség szabályozza, hogy mi „folyik le a hírcsatornákon”. Első lépésként a megkérdőjelezés lehet az alapja, az utánajárás pedig a bizonyítéka az igazság kiderítésének. Alapos vizsgálódás után képesek leszünk kiszűrni, hogy mely tartalmak szolgálják az igazságot, és melyek bizonyos politikai hatalmak javát. Tehát nem kell teljesen kizárnunk a médiumokat életünkéből, csupán szelektálni kell közöttük, hogy politikai érdekeltségtől függetlenül megtudjunk mindent a valóságról. Ugyanis „nem mindenki születik szabadnak és egyenlőnek, ahogy azt az Alkotmány mondja, de mindenkit egyformává idomítanak. Ha mindenki hasonmása a másiknak, akkor mindenki boldog, megelégedett, akkor nincs többé kiváló, akitől félni kell, vagy akihez a másikat mérni lehet.”⁴⁰

Érdeünk képviselte legalább ennyire lényeges. Közülünk szerencsésebbek a már meglévő elvek között is megtalálhatják az övéikkel hasonló gondolkodásúak közösségét, de nem szabad beleesnünk abba a csapdába, hogy szimpatizánsainkat tévedhetetlennek hisszük. Egy csoporthoz tartozni építő erejű lehet, de kritikai szemléletünket ne árnyékolja be a hasonló gondolkodásúak megnyugtató közelsége. Csoport és egyén szintjén egyaránt elengedhetetlen az önkritika gyakorlása! Ugyanitt emelném ki, hogy ha nem kezdünk el most érdek-képviseletünkért erőfeszítéseket tenni, aktivizálódni, akkor évtizedekkel később, ki fog foglalkozni a politikával? Ha esetleg nem változna semmi sem a globális és ifjúsági részvételt illetően, egy idő után a jelenlegi döntéshozók akkor is megöregednek vagy eltávoznak. Akkor a politikának „nem lesz gazdája”. És amint láthattuk, a fiatalok többségének igénye van a generációváltásra, mégsem lép a tettek mezejére. A folyamatosan csökkenő részvételi arányok már most azt eredményezik, hogy a nép kisebbik hányada dönt az egész ország sorsáról. Aktív- és szavazóképes korúak között pedig ez (többek között) az ifjúság számlájára írható. Mindaddig ez a korrupt, kizsákmányoló vezetés és rendszer marad hatalmon, amíg hagyjuk, hogy egymás között osszák le a kártyákat az aktuális kormányzó és irányítani vágyó tagok. Magától semmi sem fog változni!

Még ha kizárólag épp politikai eszmecseréről is legyen szó, eszmei nézeteltéréseket ne kezeljünk személyeskedésként. Általános magyar szokásnak látom, hogy embereket pártpreferencia alapján bélyegeznek. Tehát nem annak tartalmával foglalkoznak, amit az illető mond, hanem gondolkodás nélkül figyelmen kívül hagyják azt, mert más pártot támogatóról van szó. Még akkor is, ha az aktuális kérdésnek semmi köze a pártpreferenciához. Hajlamosak

* Ubi dubium, ibi libertas

vagyunk a kategorikus ellentéteinket felhasználva kizárni az ellenvéleményeket, szándékosan megfosztva a helyzetet egy érett vita kialakításának lehetőségétől. A magyar bal-jobb széthúzás már régóta meglévő probléma, és nem félek kimondani, hogy ez a felmenő generációk sara. Platon szerint „nincs rosszabb állapot egy államnak, mint a kettészakadás és szétválás.” Fiatalok között elenyészve látom még ezt, de akik „beleártják” magukat a politika sűrűjébe, erősen ki vannak téve ennek a veszélynek, ami sajnos a „régiek” befolyása és csoportnyomásának hatása. Véleményem szerint nem pártközösségeket kellene kialakítani, hanem olyasfajtaikat, akik objektíven képesek szemlélni a konkrét problémaköröket, és párteszméktől függetlenül vizsgálni minden értelmes és hasznosnak vélt megoldási lehetőséget. Talán részemről ez utópisztikus gondolat, de amit a realitások talaján is megtehetünk, hogy tartózkodunk az elfogult, szitkozódó egyénektől, közegektől, vagy ha látunk rá esélyt, megpróbálhatjuk átformálni szemléletmódjukat.

Amit talán a legfontosabbnak tartok, hogy sose felejtsük el a józanész erejét. „Hasonlóképp körültekintően kellene elfogadnunk a felkapott nézeteket: az ésszerűség elve szerint megítélni őket, nem a népszerűségük alapján.”* – fogalmaz Michel de Montaigne. Akármilyen kérdést vizsgálunk, mielőtt túlságosan belebonyolódnánk vagy szételemeznénk, kiveséznénk, nézzük meg egy kicsit távolról „egyszerű emberként”. Van ennek értelme? Van-e emberség ebben? Tegyük fel nyugodtan ezeket az alapkérdéseket, amiket gyakran és sokan elfelejtene. Nem véletlenül hoztam fel az emberség kérdését, ugyanis a politika maga egy fejlődési folyamat, melynek változásait folyamatos konfliktusok eredményezik, így konstans feszültséggel is járnak. Feltehetően ezért sem szeretnek sokan ezzel foglalkozni. Vagy azért, mert egyébként is stresszel teli az élet ahhoz, hogy még a politikai konfliktusokkal is fokozzák feszültségeiket, vagy indulataikat nem képesek megfelelően kezelni, a konfliktusok pedig nem konstruktív vitákban nyilvánulnak meg, hanem gyűlölködésbe, széthúzásba, elszigetelődésbe csapnak át. Az utóbbi sajnos majdnem az egész politikai életre kiterjed, számukra ez nem kizáró tényező. Úgy gondolom, ezért stagnál a hozzáállás minősége, ezért nincs érdemi fejlődés, és ezért lesz sok érdeklődő fiatal pontosan ugyanilyen a politikában...

* saját fordítás

Irodalomjegyzék

1. Makki Marie-Rose: Mi taszítja az ifjúságot a szélsőségek irányába? (online) *Hetek*. XIII/26. 2009.06.26 url:
http://www.hetek.hu/hatter/200906/mi_taszitja_az_ifjusagot_a_szelsosegek_iranyaba
2. Bayer József (2000): *A politikatudomány alapjai*. Bp.: Napvilág Kiadó, 11. p.
3. uo.
4. Arisztotelész (1998): *Politika*. (Szabó Miklós fordítása alapján) Indianapolis/Cambridge: Hackett Publishing Company, 3. p.
5. Aldus Huxley (2009): *Visszatérés a szép új világhoz*. Bp.: Cataphilus Könyvkiadó, 76. p.
6. Jancsák Csaba (2009): *Miért jó a rossz a jobban? – A kétfarkú kutyajelenség megértése felé*. In: Csatlakozás az európai ifjúsági térséghez 3.0. Szerk.: Bíró István. Szeged: EIKKA, 35. p.
7. Oross Dániel – Szabó Andrea (2014): *A demokratikus részvétel tendenciái a magyar nappali tagozatos hallgatók körében*. In: Racionálisan lázadó hallgatók II. Apátia – Radikalizmus – Posztmaterializmus A Magyar Egyetemisták és Főiskolások Körében. Szerk.: Szabó Andrea. Budapest-Szeged: Belvedere – MTA TK PTI, 77. p.
8. Karikó Sándor: A konformitás mint a normakövetés torz formája. *Világosság*. 2003/5-6. 209-214. p. (A konformitás alfejezetében leírt idézetek összes hivatkozása ebben a tanulmányban található.)
9. Bangó Jenő (2012): *Szociológiai alapfogalmak pedagógus hallgatók számára*. Szeged: Belvedere, 114. p.
10. Bangó J.: i. m. 115. p.
11. Csákó Mihály: Ifjúság és politika. *Educatio*. 2004/4. 535. p.
12. Jancsák Cs.: i. m. 30. p.
13. Oross Dániel (2013): *Társadalmi közérzet, politikához való viszony*. In: Magyar Ifjúság 2012 Tanulmánykötet. Szerk.: Székely Levente. Kutatópont, 283. p.
14. Csőzik Rita (2014): *Politika, minek nevezzetek? A magyar egyetemisták és főiskolások politikáról alkotott szociális reprezentációja*. In: Racionálisan lázadó hallgatók II. Apátia – Radikalizmus – Posztmaterializmus A Magyar Egyetemisták és Főiskolások Körében. Szerk.: Szabó Andrea. Budapest-Szeged: Belvedere – MTA TK PTI, 62. p.
15. Laki László – Szabó Andrea (2014): *Mi lehet a magyar fiatalok demokráciaszkepsze mögött?* In: Racionálisan lázadó hallgatók II. Apátia – Radikalizmus –

- Posztmaterializmus A Magyar Egyetemisták és Főiskolások Körében. Szerk.: Szabó Andrea. Budapest-Szeged: Belvedere – MTA TK PTI, 25. p.
16. Ságvári Bence: Közösség, politika, közélet. *Új Ifjúsági Szemle*. VI/2-3. 2008. nyár-ősz. 108. p.
17. Oross D.: i. m. 294. p.
18. McTeigue, James (2005): *V, mint vérbosszú*. Magyarul beszélő, amerikai-angol-német akciófilm. TV. RTL Klub. 2014.07.27. 22:35. (idézet a filmből)
19. Chuck Palahniuk: *Harcosok Klubja*. Bp.: Trubadur Kiadó, 2013. 167. p.
20. Csákó M.: i. m. 541. p.
21. Csőzik Rita (2012): *Átalakult lázadás. Magyar egyetemisták és főiskolások politikai szocializációjának változása*. In: Racionálisan lázadó hallgatók, 2012. Apátia – Radikalizmus – Posztmaterializmus A Magyar Egyetemisták és Főiskolások Körében I. Szerk.: Szabó Andrea . Szeged: Belvedere, 49-56. p.
22. Oross D.: i. m. 292. p.
23. Csákó M.: i. m. 537. p.
24. Csákó M.: i. m. 539. p.
25. Csőzik Rita (2014): *Politika, minek nevezzetek? A magyar egyetemisták és főiskolások politikáról alkotott szociális reprezentációja*. In: Racionálisan lázadó hallgatók II. Apátia – Radikalizmus – Posztmaterializmus A Magyar Egyetemisták és Főiskolások Körében. Szerk.: Szabó Andrea. Budapest-Szeged: Belvedere – MTA TK PTI, 69. p.
26. George Orwell: *1984*. Bp.: Európa Könyvkiadó, 2013. 85. p.
27. Jancsák Csaba (2013): *Ifjúsági korosztályok korszakváltásban*. Bp.: Új Mandátum Könyvkiadó, 53. p.
28. Dr. Majoros Pál (2004): *A kutatómódszertan alapjai*. Bp.: Perfekt Zrt. 109-111. p.
29. Laki L. – Szabó A.: i. m. 26. p.
30. Csőzik R.: i. m. 64-65. p.
31. Laki L. – Szabó A.: i. m. 28. p.
32. Oross D.: i. m. 293. p.
33. Oross D.: i. m. 307. p.
34. Friedrich Nietzsche (1907): *Túl az erkölcs világán...* Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt. Kiadása, 32. p.
35. Laki L. – Szabó A.: i. m. 29. p.
36. Dr. Majoros P.: i. m. 129. p.

37. Jancsák Cs.: i. m. 37. p.
38. Jancsák Cs.: i. m. 122-123. p.
39. Szabó Ildikó: Nemzeti identitás és politikai szocializáció. *Új Ifjúsági Szemle*. VIII/1. 2010. tavasz. 77. p.
40. Ray Bradbury (2013): *Fahrenheit 451 és más történetek*. Bp.: Agave Könyvek Kiadó Kft., 77. p.

1. számú melléklet: Kérdőíves kutatás kérdései és válaszlehetőségei

Nemed:

- ☐ Nő
- ☐ Férfi

Korod:

1. Kikkel élsz együtt? (több válasz lehetséges)

☐ édesapa	☐ testvér(ek)
☐ édesanya	☐ saját gyermek
☐ nevelőapa	☐ rokon
☐ nevelőanya	☐ pár/élettárs
☐ nagyszülő(k)	☐ barátok/kortársak
- (pl.: egyetemi albérletben)

2. Hány testvéred van?

- ☐ Egy sincs.
- ☐ 1
- ☐ 2
- ☐ 3 vagy több

3. Tanulsz még valahol?

- ☐ Igen, középiskolában
- ☐ Igen, felsőoktatásban (egyetem, főiskola, stb.)
- ☐ Igen, érettségi utáni képzésben veszek részt (OKJ)
- ☐ Nem, már befejeztem tanulmányaimat.

4. Jelenleg munkavállaló vagy?

- ☐ Főállású dolgozó vagyok.
- ☐ Diákmunká(ka)t vállallok.
- ☐ Nem.

5. Szoktál politikával foglalkozni?

- ☐ Igen, aktívan (párttagság, demonstráció, önkéntesség).
- ☐ Igen, érdeklődően (politikai cikkek olvasása, baráti beszélgetések).
- ☐ Nem, egyáltalán nem érdekel a téma.

6. Miért? (nyílt kérdés)

7. Sorolj fel 5 kifejezést, ami a „politika” szó hallatán eszedbe jut! (nyílt kérdés)

8. Sorolj fel 5 jelzőt, ami szerinted az aktuális magyar politikát jellemzi! (nyílt kérdés)

9. Szerinted mely 5 szóval lehetne jellemezni a magyar politika jövőjét? *(nyílt kérdés)*

10. Milyen hatással van a MAGÁNÉLETEDRE az aktuális politikai helyzet?

- ☐ Jelen van a mindennapokban, hatását folyamatosan érzem.
- ☐ Nagyobb részt érzem, de nem hat ki mindenre.
- ☐ Csak kis mértékben érzékelem.
- ☐ Egyáltalán nem érzem hatását.

11. Miért? Miben nyilvánul meg? *(nyílt kérdés)*

12. Milyen hatással van a CSALÁDI ÉLETEDRE az aktuális politikai helyzet?

- ☐ Jelen van a mindennapokban, hatását folyamatosan érzem.
- ☐ Nagyobb részt érzem, de nem hat ki mindenre.
- ☐ Csak kis mértékben érzékelem.
- ☐ Egyáltalán nem érzem hatását.

13. Megfelel eszményeidnek szüleid élete?

- ☐ Igen.
- ☐ Részben.
- ☐ Nem tudom.
- ☐ Nem.
- ☐ Nem kívánok választ adni.

14. Miért? Miben nyilvánul meg? *(nyílt kérdés)*

15. Milyen hatással van a TANULMÁNYAIDRA az aktuális politikai helyzet?

- ☐ Jelen van a mindennapokban, hatását folyamatosan érzem.
- ☐ Nagyobb részt érzem, de nem hat ki mindenre.
- ☐ Csak kis mértékben érzékelem.
- ☐ Egyáltalán nem érzem hatását.
- ☐ Már nem tanulok.

16. Milyen hatással van a MUNKÁDRA az aktuális politikai helyzet?

- ☐ Jelen van a mindennapokban, hatását folyamatosan érzem.
- ☐ Nagyobb részt érzem, de nem hat ki mindenre.
- ☐ Csak kis mértékben érzékelem.
- ☐ Egyáltalán nem érzem hatását.
- ☐ Jelenleg nem dolgozom.

17. Baráti köreidben szoktál politikával foglalkozni?

- ☐ Igen, rendszeresen.

- Néha előfordul.
 - Soha, egyáltalán nem.
18. Előfordult, hogy egy barátod, ismerősöd véleménye valamennyiben változtatott a politikához való hozzáállásodban?
- Igen, többször is/nagymértékben.
 - Igen, de csak kis mértékben/előfordult.
 - Nem.
19. A családban szoktál beszélgetni valakivel politikai kérdésekről?
- Igen, mindenkivel.
 - Igen, de csak szüleimmel (közülük valakivel).
 - Igen, de csak testvére(i)mmel.
 - Igen, de csak nagyszüleimmel.
 - Igen, de csak más rokonnal.
 - Nem, senkivel.
20. Szüleid foglalkoznak politikával (egymás között, más szülőkkel, nagyszülőkkel, Veled)?
- Igen.
 - Nem.
 - Nem tudom.
 - Nem kívánok válaszolni.
21. Honnan értesülsz az aktuális közügyekről? (több válasz lehetséges)
- Online hírportálok (HVG, Index, Délmagyar, Origo, stb.)
 - Facebook (pártoldalak, hírportálok oldala, ismerősök bejegyzései, stb.)
 - nyomtatott sajtó (Metropol, Blikk, Magyar Nemzet, Népszabadság, stb.)
 - tv műsorok (híradó, Hír TV, Napkelte, Mokka, stb.)
 - barátok
 - tanárok
 - családtagok
 - munkatársak
 - közbeszéd (utcán meghallok egy beszélgetést, stb.)
22. Milyen szempontokat veszel figyelembe egy közérdekű helyzet megítélésénél? (Pl.: a kormány csökkentte az ÁFA-t; a kenyér ára a másfélszeresére nő, stb.) (több válasz lehetséges)

- barátok véleménye
- munkatársaim véleménye
- diáktársak véleménye
- család, szüleim véleménye
- a sajtó véleménye
- az online közösség véleménye (Facebook hozzászólások, vitafórumok)
- tv műsorok interpretálása (híradó, interjú, stb.)
- egyéb: *(nyílt válaszlehetőség)*

23. Ki ma Magyarországon a köztársasági elnök? *(nyílt kérdés)*

24. Szerinted milyen az ideális párt, pártélet? *(nyílt kérdés)*

25. Részt vettél a 2014-es parlamenti választásokon?

- Igen, tudatosan készültem rá.
- Igen, de csak állampolgári kötelességemnek tettem eleget.
- Nem, mert (már) nem hiszem, hogy van értelme.
- Nem, de akartam.
- Nem, mert hidegen hagy a téma.

26. Előfordult, hogy választás alkalmával a körzeti és országgyűlési jelöltjeid különböző párthoz tartoztak?

- Igen, többször is.
- Igen, de csak egyszer.
- Nem.

27. Miért? *(nyílt kérdés)*

28. Kik, milyen tényezők befolyásolják világnézeted? *(több válasz lehetséges)*

- barátaim
- testvére(i)m
- szüleim
- nagyszüleim
- párom
- filmek
- szépirodalmi művek (regények, novellák, versek, stb.)
- zenei alkotások, alkotók
- média (újságok, tv, stb.)
- politika

- tudományos művek (szakirodalmak, szakmai folyóiratok, kutatások, stb.)
- egyéb: (nyílt kérdés)

29. Jelöld az alábbi állításokat, amilyen mértékben jellemzők rád!

- 0 – Egyáltalán nem jellemző rám
 1 – Kismértékben jellemző rám
 2 – Nagymértékben jellemző rám
 3 – Teljes mértékben jellemző rám
 4 – Nem tudom/tartózkodom

	0	1	2	3	4
Reménytelennek tartom a magyar politika pozitív fejlődését a jövőben.					
Beszélgetek szüleimmel politikáról.					
Gondolkoztam rajta, hogy csatlakozzam egy párthoz.					
Figyelemmel kísérem a híreket, az ország ügyeit.					
Úgy érzem, befolyással lehetek a lakhelyem közérdekű változásaira.					
Hatással tudok lenni barátaimra politikai kérdésekben.					
Véleményem szerint szükséges lenne egy generációváltás a politikában tevékenykedők között.					
Munkahelyemen sosem merül fel a politika témája.					
Nem tartok attól, hogy (később) szakmámban a politika negatív hatását saját bőrömmön tapasztalnam.					
Ha több fiatal értelmiségi venne részt a politikában, engem is jobban érdekelne a téma.					
Szimpatikusak a jelenlegi kormány törekvései.					
Egyetértek a társadalmi-, politikai változtatás kérdésének fontosságával.					
Szerintem radikális, gyökeres változtatásokra lenne szükség.					
Meg vagyok elégedve a politikában tevékenykedők szakmai képességeivel, hozzáértésével.					
Tanulmányaim során nyíltan megjelenik a politika (tanórákon, szünetekben társak közt).					

Ha aktívan foglalkoznék politikával, jobban végezném a munkám,
mint jelenlegi vezetőink.

--	--	--	--	--

30. Melyik párt van jelenleg kormányon? *(nyílt kérdés)*

31. Hányadik alkalommal? *(nyílt kérdés)*

32. Gondolkoztál már pártalapításon?

- Igen.
- Nem.

33. Miért? *(nyílt kérdés)*

34. Min változtatnál, ha politikus lennél? *(több válasz lehetséges)*

- Oktatásügy
- Külügy, külgazdaság
- Hadügy, honvédelem
- Pénzügy
- Egészségügy
- Mezőgazdaság, földművelésügy
- Közlekedésügy
- Igazságügy
- Kultúra
- egyéb: *(nyílt válaszlehetőség)*

35. Véleményed szerint milyen ma Magyarország politikai nemzetközi megítélése? *(1-10-es skálán, ahol 1 az elkeserítő és a 10 pont a kiváló, példanélküli helyzet)*

- 1-10

36. Miért? *(nyílt kérdés)*

37. Véleményed szerint a kultúrára (művészetek, hagyományok, sport, stb.) milyen hatással van a politika élet?

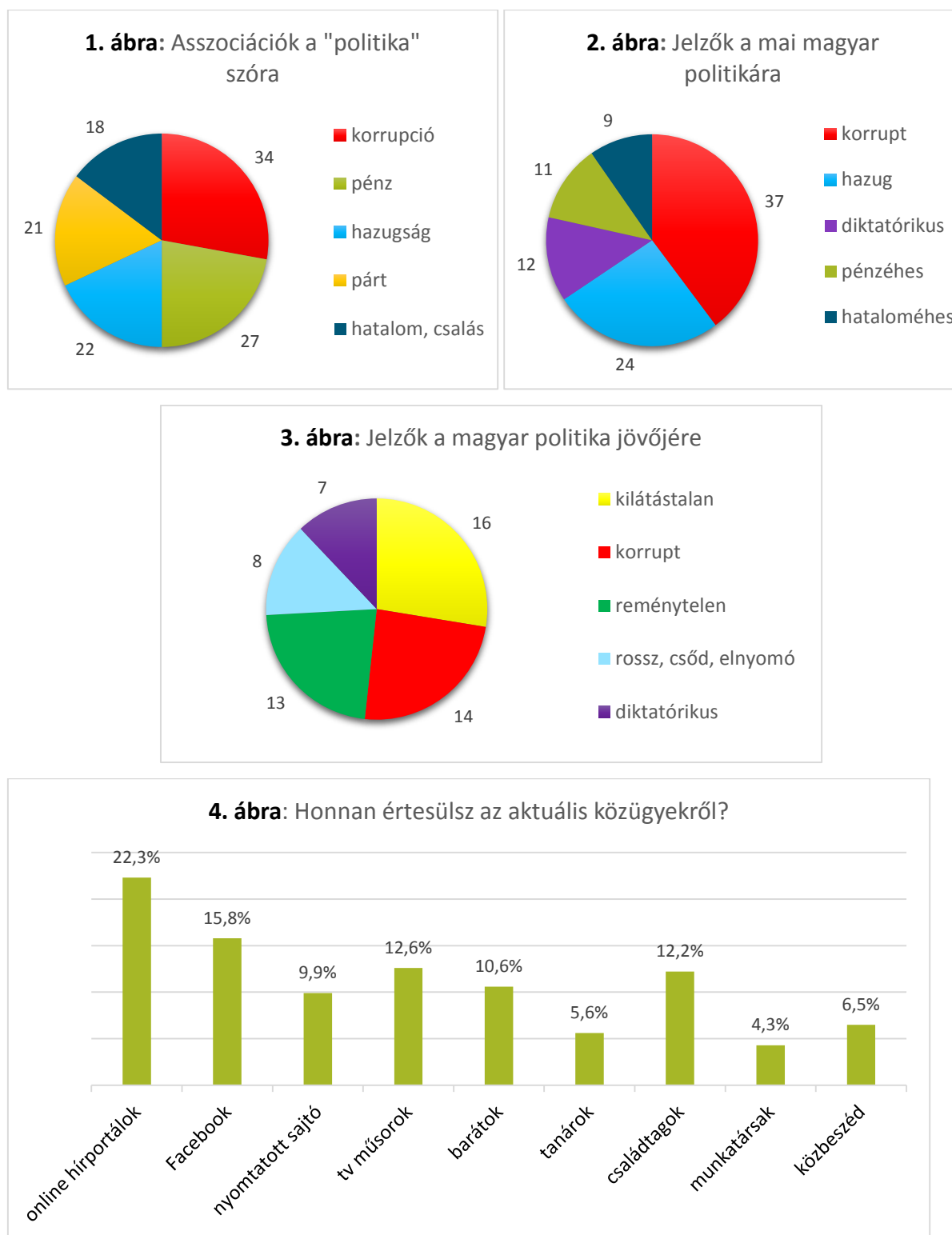
- Teljesen pozitív.
- Inkább pozitív.
- Nem befolyásolja, politikailag semleges.
- Inkább negatív.
- Teljesen negatív.

38. Számodra melyik a legaggasztóbb probléma ma Magyarországon?

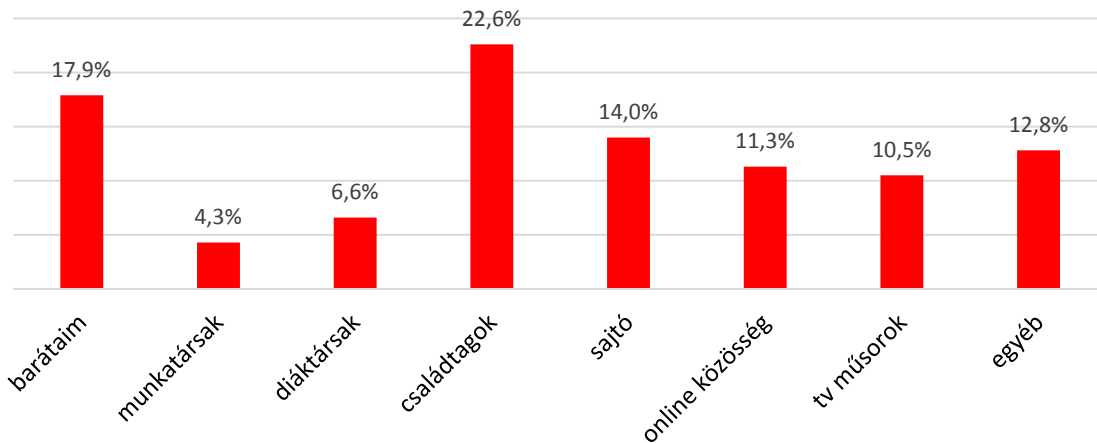
- munkahelyek száma
- munkabér
- elismerés
- szociális, egészségügyi ellátások
- elhelyezkedési bizonytalanság
- oktatás minősége
- pénzügyi hanyatlás
(folyamatosan gyengülő forint)
- a hadsereg
- kisebbségi kérdések
- bűnözési ráta

- alkoholizmus, drogfogyasztás,
öngyilkossági ráta
- jogrendszer hitelessége
- korrupció
- egyéb: *(nyílt válaszlehetőség)*

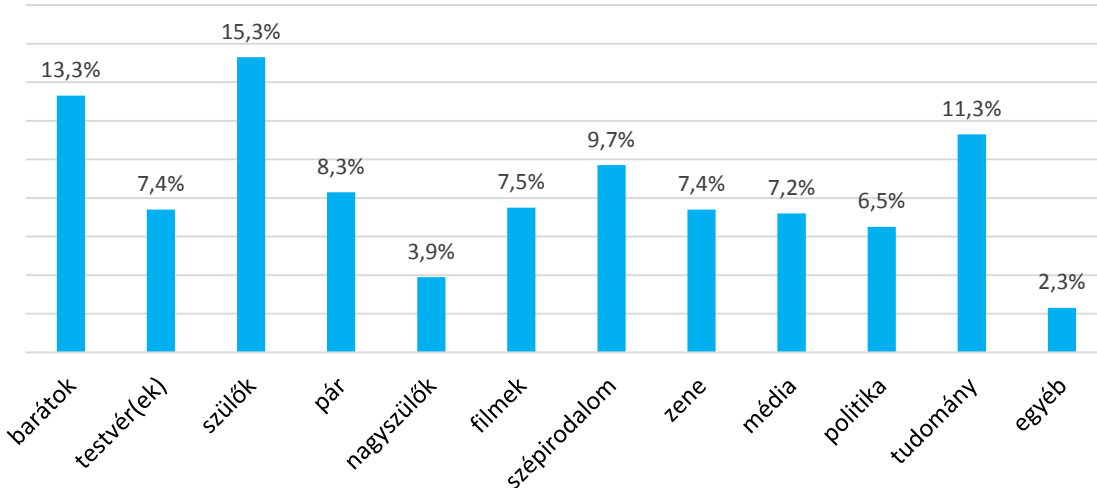
2. számú melléklet: Kérdőíves kutatásból kiemelt statisztikai adatok

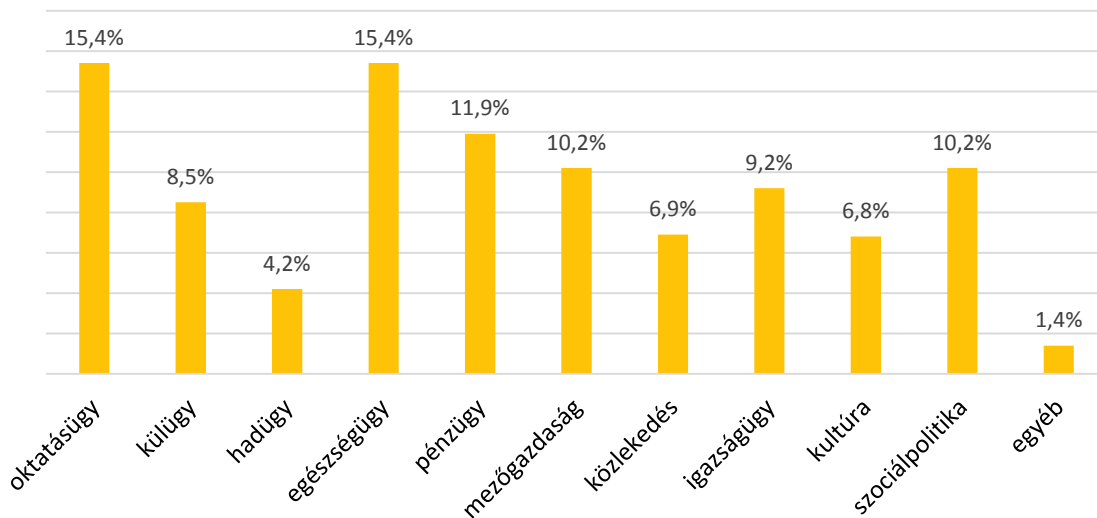
5. ábra: Milyen szempontokat, véleményeket veszel figyelembe egy közérdekű helyzet megítélésénél?

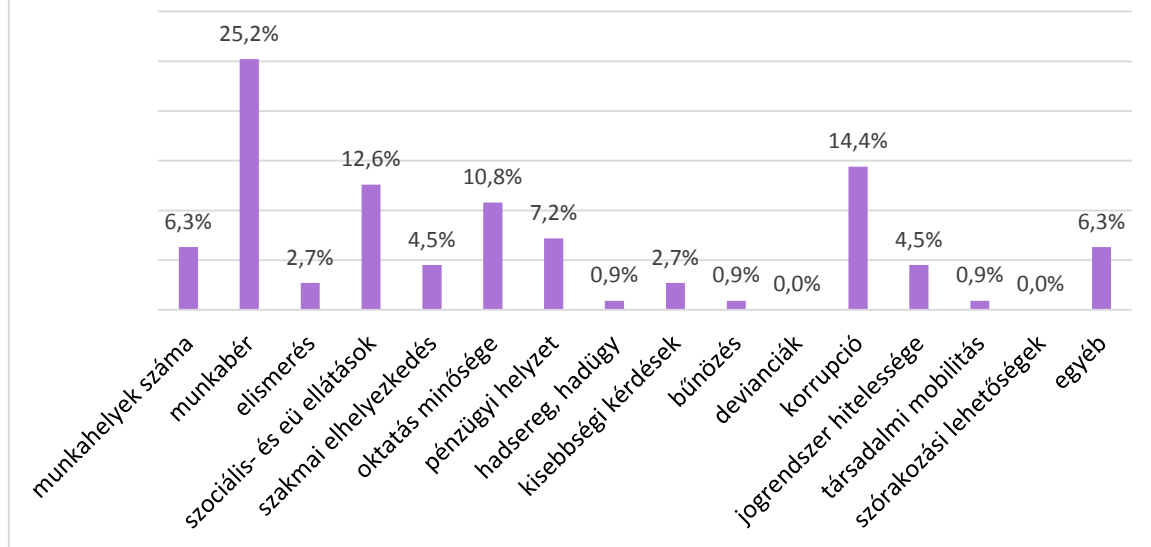
6. ábra: Kik, milyen tényezők befolyásolják világnézeted?

7. ábra: Min változtatnál, ha politikus lennél?

8. ábra: Számodra mely területen a legaggasztóbb a helyzet ma Magyarországon?

3. számú melléklet: Interjúkérdések végzős szociálpedagógia szakos egyetemista hallgatókhoz

1. Foglalkozol politikával, ha igen, milyen formában (barátokkal, szülőkkel, interneten) és milyen gyakran?
2. Gyakorlati helyeden hogyan jelenik meg a politika?
3. Szabad beszélni róla kliensekkel, kollégákkal? Szoktál?
4. Gyakornokként érzed a politika hatását? Előnyeit vagy hátrányait érzékelted már?
5. Ha diploma után szociálpedagógusként tevékenykedsz majd, szerinted mennyiben fog változni a politikai nyomás a gyakorlathoz képest?
6. Vannak félelmeid ilyen téren a munkád során?
7. Külön tudod választani a gyakorlati helyeden történt ilyen fajta eseményeket a magánéleledeedtől?
8. Előfordultak-e politikai indíttatásból konfliktushelyzetek a gyakorlati helyeden? Hogyan oldottad, oldották meg?
9. Szociálpedagógus szakemberként mit tartanál fontosnak, mit várnál el a politikai hatalomtól? Min kellene változtatni?